

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלְאוֹת מְתוֹרָתָךְ

נִפְלְאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

צריך לדעת לעשות התכללות. בהתכללות כל אחד מרגיש איך בתוכו יש את כולם. אם אני שייך לימין — עלי לגלות גם את הטוב שבשמאל, מה שמתיישב טוב אצלי, ראוי להיות כלול בי, בדעות השמאל.

כתוב "איזהו חכם? הלומד מכל אדם" — "מכל אדם" הכוונה גם ממני שחושב בדיוק הפוך ממני. גם לו יש מה לומה, וגם אני צריך ללמוד ממנו את הנקודה הטובה שלו. כתוב ש"כל אחד מתוקן מחברו" — יש לכל אחד איזה תיקון שאין לי, ואני צריך ללמוד ממנו. כך יש סיכוי שאולי נוכל להתחבר, ולא להתנהג אחד כלפי השני בשנאת חנם, ח"ו.

[מתוך השיעור 'עם אחד']

לך-לך תשפ"ז

26 **הסיפור החסידי**
לאות ולמופת

רבי לייב בעל הייסורים

28 **מענות ותשובות**
תשובות הרב לשואלים

בחירות ועם הרפאים

29 **פאזל ד'על'ק'ס**
מדת ההשפחות

ר'זי יספר לנו מהו ההבדל בין הרבי
לבדחן ומהי מדת ההשפחות

04 **ימין ושמאל**
נקודה מעובדת

על אחדות ובחירה נכונה

05 **עם אחד**
מפגש ח"כיות להדרכה, עצה וברכה

פרצוף עניינים באחדות ישראל

14 **תכלית התכלת – עליית הדמות**
מאור עינים פרשת לך-לך

כח התשובה הטמון בציצית

15 **הניגון החסידי**
ניגון מספר 598

מכ"ה שבט תשפ"ה

22 **כח הפז**
פניני זהר פרשת לך-לך

כח הזהב להוציא לפועל

את מאוויי הנפש הכמוסים

העלון מופק ע"י עמותת

אוהבים להיות יהודים.

לקבלת השיעורים במייל

ולהצטרפות לצוות המפיצים:

itiel@pnimi.org.il

עורך: אביב מויאל

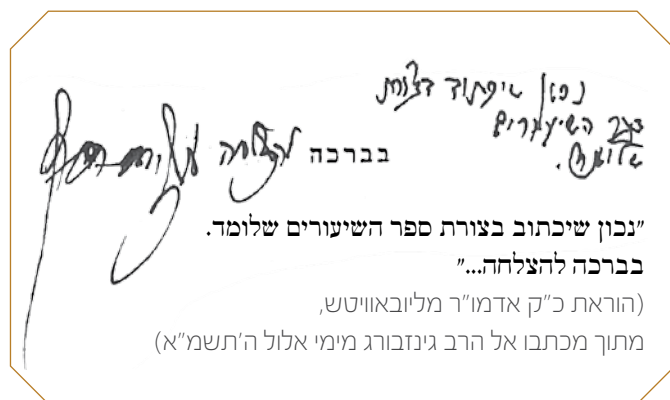
עיצוב: דעה צ'א אביחיל

מערכת: הרב יוסף פלאי,

בעד יעקבי ואיתיאל גלעדי

עריכת מקורות: ישראל כץ, מנחם-

זאב וינגורט, יוחאי אלימלך רווה

הקדמת המערכת

שבת שלום לכל קוראי **נפלאות**, בתוך כל בית ישראל.

שני שיעורים בגליון שלפניכם: שיעור מיוחד לשרות וחברות **כנסת** מלפני כחצי שנה ושיעור במאור עינים על הפרשה.

השיעור הראשון – **עם אחד** – הוא סיכום למפגש **מרתק** עם נשים העוסקות בצרכי ציבור באמונה, בכנסת ובממשלה, לפני כחצי שנה, ובו דיבר הרב על הנושא של **אחדות ישראל**. אקטואלי תמיד, ובמיוחד בתקופת **בחירות**. איך מתייחסים למי שחולק עלי ונלחם בו, ואיך מאחדים את השמאל והימין? **שיעור חובה** בימים אלו!

השיעור השני – **תכלית התכלת – עלית הדמות** – הוא שיעור במאור עינים על הפרשה, המהווה **סיום ללימוד השנתי** שלנו וחותרם את סבב השיעורים על הספה"ק, בשבוע בו חל **יומא דהילולא** של המחבר, **רבי מנחם נחום מטשרנוביל זיע"א**. השיעור המרתק עוסק בסוד התשובה הטמון בתכלת של הציצית, ובמעלת ה"דמות" על ה"צלם".

שמו לב גם למדור **פניני זהר** שמופיע בגליון זו הפעם השלישית [בתלת זימני הוי חזקה"] ונותן לנו **עצות חינוכיות** עמוקות ויקרות מפז.

כמו תמיד נמליץ על **האתר הקהילתי שלנו**, שמתעדכן לאחרונה בתדירות גבוהה, בכתובת derechaim.info

שבת שלום ומבורך
המערכת

סדר הלימוד לשבוע פרשת **וירא** הבעל"ט:

נ"ך יומי – שופטים פרקים יז"א, **שמואל א'** פרקים א"ב; **משנה – חולין** פרק י.

נקודה

מעובדת מתוך שיעור

ימין ושמאל

במי שחושב בדיוק הפוך ממני יש נקודות טובות – ערכים, דעות, מדות ומעשים טובים – שעלי לאמץ לעצמי. זו הדרך להתכללות אמתית, בה כל אחד מרגיש שכולם נמצאים בתוכו פנימה, לפחות במינון מסוים, ואף אחד לא נדחה מהכלל. ומה ביחס לחלקים השליליים שסובבים את הנקודות הטובות? "יתמו חטאים" ולא חוטאים!" – כולם יעשו תשובה ו"לא ידח ממנו נדח". התשובה הזו יכולה להיות "בשעתא חדא וברגע חדא", ללא תהליך ארוך ומורכב. אדרבא, "מְהֵרָה בְּיָנִי" לעשות תשובה מתייחס דווקא ל"מְהֵרָסִיךְ וּמְחַרְבִּיךְ" ש"מִמֶּךָ יֵצֵאוּ" ויפסיקו להרוס ולהחריב. צריך קודם כל להתפלל מעומקא דלבא שכך יקרה, ומתוך כך להשתדל לפעול בענין, ואם יש עיכוב – לתלות אותו בכך שלא התפללנו ופעלנו מספיק.

ביחס בין ימין ושמאל התכלית היא "לאכללא שמאלא בימינא", לכלול את השמאל האינטלקטואלי בתוך הימין המאמין – את מדינת הצפון, מלכות ישראל החילונית, במדינת הדרום, מלכות יהודה היהודית – מתוך תודעה ששניהם נדרשים לנו (ישראל מורכב מימין-שמאל כאשר השמאל מתפרט לרפורמים-אנרכיסטים-ליברלים). האחריות על ההתכללות הזו מוטלת על הימין, שטבעו "ימין מקרבת", ועליו להתגבר על הדחיה והריחוק שבטבע ה"שמאל דוחה".

ההתכללות וגיוון הדעות לא סותרים בחירה ברורה בדרך אחת. ה**צדיק** האמיתי כולל בעצמו את כל הצדדים – צפון-דרום-ים-קדם (ר"ת **צדיק**) – ובכל זאת בוחר להתקדם לכיוון **צד ימין** (בגימטריא **צדיק**). כך נאמר על הלל ושמאי – שרשי הנשמות של הימין והשמאל – ש"אלו ואלו דברי אלהים חיים" אבל "הלכה כבית הלל". אהבו את כולם, התחזקו באחדות והתכללות – ולכו להצביע נכון!

שני גושים מתגוששים בארץ – הימין המאמין והשמאל האזרחי. בתקופת הבחירות, הדורשת הכרעה בין שתי האפשרויות, כל אחד מדגיש את מעלותיו שלו ובעיקר את חסרונותיו של הצד השני. ההבדלים מתחדדים, גדלה תחושת הקיטוב והשטן של שנאת חנם, סבת כל הגלות, מרקד בינינו ביתר שאת. לכן, דווקא בימים אלו עלינו לזכור שאנו עם אחד, כאשר כל הדעות משלימות יחד את תמונת העם הנבחר. לצד הפעלת מרב המאמצים לנצחון של הצד הנכון – הנאמן יותר לשלמות התורה, שלמות העם ושלמות הארץ – צריך לראות את התמונה השלמה והמלאה של העם, להוסיף באהבת ואחדות ישראל ולהתייחס נכון לדברים שלדעתנו דורשים תיקון אצל הזולת:

לכל לראש, עלינו לזכור ש"יְעִמָּךְ בָּלֶם צְדִיקִים" – כל יהודי הוא צדיק בעצם, ללא תלות במעשיו. גם אם יהלום מתלכלך – הוא עדיין יהלום, ורק צריך לצחצח אותו ולחשוף שוב את הברק המיוחד שלו. מתוך התודעה הזו זוכים ל"לְעוֹלָם יִיָּשׁוּ אָרֶץ" – ירושת ארצנו הקדושה, ארץ החיים, הכוללת באיזון שלם את כל הנטיות – ורואים שאנו "נִצָּר מְטָעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְפָּאֵר", ה' יתברך מתפאר בנו דווקא כשניכרת בעם ההתכללות המפוארת של כל הגוונים.

ממילא, עלינו לקיים בעצמנו "איזהו חכם? הלומד מכל אדם". "כל אחד מתוקן מחברו" וגם

שיעור

פרצוף ענינים באחדות ישראל

עם אחד

קיצור מהלך השיעור

לפני כחצי שנה, בימי ספירת העומר תשפ"ו, הגיעו לבית הרב, ביזמת דיצה אור שתחי', קבוצת **נשים בעלות תפקידים** ומעמד ציבורי – בעיקר שרות וחברות-כנסת – אשר באו לקבל הדרכה, עצה וברכה מהרב. הרב התמקד בדבריו בנושא **האחדות**, שרטט פרצוף שלם של אחדות ישראל, והתייחס גם ל**שאלות** שהעלו 'כאבי בטן' **מהמציאות הסוערת** בשטח. הדברים מובאים כאן בעיבוד קל, ובהשמטת קטעים שאינם נוגעים לענין וענינים אישיים. הדברים מתפרסמים כעת, מ'ענינא דיומא' בשיאה של **מערכת בחירות**, בתקווה שנדע למצוא את האחדות האמתית בתוכנו, **"ועמך כלם צדיקים"**.

הקדמה: נצחון בלי יריה

כתוב³ שזהו ההבדל בין משיח בן יוסף למשיח בן דוד. משיח בן יוסף כן יורה יריות, כמו במלחמה שלנו, בה נחוץ לירות, אבל אחר כך, כשהוא עצמו יהפוך למשיח בן דוד¹, עיקר המלחמה הוא על דעות, על אמונה, על יושר, על שלום. המלחמה הזו לא מתנהלת על ידי יריות אלא בצורה אחרת לגמרי. היום, נצח שבנצח, צריך לדאבוננו עדיין את היריות, אבל צריך לדעת שהפנימיות היא ללא יריה אחת. כלומר, שזו השפעה רוחנית והחדרת אמונה בלב כל העולם.

בהשגחה פרטית, ספרנו היום (אור לי' באייר) "חמשה ועשרים יום לעמר" – "נצח שבנצח", היום האמצעי של הספירה (25, 5 ברבוע, הוא האמצע המדויק של 49, 7 ברבוע). מה אומר "נצח שבנצח"? שהנצחון יהיה לנצח, נצחון נצחי. יש נצחון עם יריות ויש מה שאמר רבי נחמן² שהמשיח יבוא, ילחם וינצח בלי לירות אפילו יריה אחת (רבי נחמן בגימטריא **נצח**, והוא אמר³ ש"נצח שבנצח" הוא היום שלו).

ג מלבי"ם על מיכה ה, א. ראה סוכה נב, א. וראה באריכות בשיעורים שנשמנו בהערה הבאה.
ד ראה שיעורי י"ט ו"כ"ה כסלו (נדפסו בגליון יוגש) תשע"ח.

נערך ע"י יוסף פלאי מתוך מפגש בבית הרב, אור לי' אייר תשפ"ו.

א שיח שרפי קדש (ברסלב) ח"ב אות סז (וש"נ).

ב כוכבי אור חכמה ובינה אות מז.

מה ש'אוכל' אותנו

מבפנים, הוא
הפילוג, הפירוד
ושנאת חנם.
כמו שהיה בסוף
בית שני, שבגלל
שנאת חנם נחרב
בית המקדש

לומד מכל אדם

הנושא שאני רוצה להתייחס אליו הוא אחדות עם ישראל, איך אנחנו מקדמים – ובעיקר איך אתן מקדמות – את אחדות ישראל. נתבונן בנושא של האחדות מזוויות שונות, כך שיצא מבנה שלם בדרך

הפנימיות, 'פרצוף האחדות'.

עיקר הבעיה, מה ש'אוכל' אותנו מבפנים, הוא הפילוג, הפירוד ושנאת חנם. כמו שהיה בסוף בית שני, שבגלל שנאת חנם נחרב בית המקדש¹. כל הגלות שלנו, 2000 שנה, היא בגלל שנאת חנם. אנחנו רואים שה' החזיר אותנו לארצנו, ויש לנו עצמאות מסוימת, אבל עדיין "השטן הזה מרקד בינינו"² – השטן של השנאה בין המפלגות והדעות רוקד בתוכנו.

בדרך כלל מחלקים בין הימין והשמאל, הבדלה כללית. אבל כתוב³ שאם יש שני יהודים כבר יש הרבה יותר שינויי דעות ומחלוקות אחד עם השני. כנראה שזהו טבע יהודי, אבל צריך לתקן אותו.

לא צריך שלא תהיה דעה, אבל צריך לדעת לעשות התכללות. התכללות היא המלה, המסה של ספירת העמר, בה כל ספירה כלולה מכל הספירות. בהתכללות כל אחד מרגיש איך בתוכו יש את כולם. אם אני שייך לימין – עלי לגלות גם את הטוב שבשמאל, מה שמתיישב טוב אצלי, ראוי להיות כלול בי, בדעות השמאל.

ה' יומא ט, ב.

1 מובא בריבוי ספרי חסידות (דברי אמת תולדות ד"ה יוכיור שם; ואתחנן ד"ה 'ה' חנו; שפ"א סוכות תרמ"ט ד"ה "מנהג ערבה"; שם משמאל שמיני תרע"ו ד"ה "ואותה נתן לכם"; נתיב מצותיך נתיב היחוד שביל ד) בסגנון האמור על היצר שהחריב את הבית הראשון (יומא טט, ב וסנהדרין סד, א).

2 ע"פ ברכות נח, א. וראה גם שיעור אור ל"ג תשרי תשע"א.

כתוב "איזהו חכם? הלומד מכל אדם"⁴ – "מכל אדם" הכוונה גם ממי שחושב בדיוק הפוך ממני. גם לו יש מה לומה, וגם אני צריך ללמוד ממנו את הנקודה הטובה שלו. כתוב ש"כל אחד מתוקן מחברו"⁵ – יש לכל אחד איזה תיקון שאין לי, ואני צריך ללמוד ממנו. כך יש סיכוי שאולי נוכל להתחבר, ולא להתנהג אחד כלפי השני בשנאת חנם, ח"ו.

בשביל המדה הזו, ללמוד מכל אדם צריך להיות חכם – "איזהו חכם? הלומד מכל אדם". מה פירוש להיות חכם? לפי חסידות, הכוונה לבטל את האגו, את הישות, את ה'אני' שלי. "החכמה מאין תמצא" – צריך להפוך את ה'אני' הזה ל'אין', לבטל אותו, ואז אפשר ללמוד מכל אדם, להבין שגם למי שחושב הפוך ממני יש מה לומר ואני צריך ללמוד ממנו⁶.

האחדות כאן מגיעה מתוך בטול, פנימיות החכמה. לכן נכוון את הענין הזה כנגד החכמה בפרצוף האחדות.

מהרו בניך לעשות תשובה

יש עוד פסוק חשוב "מהרו בניך מהרסיך ומחריביך ממך יצאו"⁷. נוהגים לפרש את הפסוק שאלו שמהרסים ומחריבים את הצבור, את

ח אבות פ"ד מ"א.

ט תניא, אגה"ק כב.

י איוב כח, יב.

יא וראה פרי הארץ פרשת קדושים: אבל בכדי לבאר תואר מלת חכם הוא עיונית החכמה באופן זה אדם המכנים עצמו ועיונו כל כך בחכמה עד שנעשה כאילו אינו ממש... והנה האדם המתואר לחכם כבר נאמר שכל מעינו בו וכל הסתכלותו והתבוננותו וידיעתו וכל מדותיו וכוחותיו בו, בוודאי לומד מכל אדם ומכל דבר איזה דבר חכמה ויראה ואינו משגיח על מהות האדם והדבר מי הוא זה ואיזה הוא המלמד לו דעת, שהרי אינו משגיח על עצמו ויצא מכללות נופו כנ"ל וכל חפצו ותשוקתו בחכמה מה לו, וזהו דברי בן זומא שנתן סימן לאדם חכם והוא הלומד מכל אדם כמאמר דוד המלך ע"ה 'מכל מלמדי השכלתי כי עדותך שיחה לי, פירוש החכמה והתורה, כמשל חולה גדול שבוודאי רצונו להתרפאות מרופא יהיה מי שיחיה ואינו משגיח על הרופא וכל עיקר חפצו ותשוקתו היא הרפואה שתבוא לו מכל אדם ומכל מקום.

יב ישעיה מט, יז.

ואימנה"^ח, **שרה וברוריה** משלימות זו את זו, ומשתיהן יחד תצא **תורה חדשה** של מלך (המשיח)!

זה הפירוש, כך כתוב, "מהרו בניך" – כל בניך, גם הימנים וגם השמאלנים. בדורות האחרונים – כשכולם היו מאמינים בה' ומקיימי תורה ומצות – קראו להם חסידים ומתנגדים, לא משנה איך קוראים להם. יש לכל אחד מעלה מיוחדת, שצריך להכיר בה. אבל אם יש באמת מוטיבים שליליים, דברים שמזיקים לעם ישראל בכלל, צריך רק להתפלל ש"יתמו חטאים" ולא 'חוטאים'. צריך לדעת ש"לא ידח ממנו נדח"^ט, מכל עם ישראל, ו"כולם אהובים [השגה של אברהם אוהב], כולם ברורים [השגה של ברוריה אשת רבי מאיר]"^כ.

הנקודה העיקרית כאן היא התשובה, "אין דבר העומד בפני התשובה"^{כא} ועל ידי התשובה שתהיה במהרה ("מהרו בניך") אז "יתמו חטאים ולא חוטאים", וכדברי הרמב"ם "סוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו ומיד הן נגאלין"^{כב}. צריך להתייחס לכל יהודי מצד היכולת שלו לעשות תשובה. תשובה היא בבינה, "ולבבו ביין ושב"^{כג}, ולכן נכוון את הענין הזה כנגד הבינה בפרצוף האחדות.

כולם צדיקים בעצם

לפני פרקי אבות, שלומדים בשבועות הקיץ כל שבת, אומרים "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר 'ועמך כלם צדיקים לעולם

הקהילה היהודית שלנו, יוצאים דווקא מתוכנו – אבל זהו לא הפשט של הפסוק. הפסוק מנבא לימות המשיח והפשט שלו הוא שלבסוף, על ידי "מהרו בניך" – שמהרו לעשות תשובה"^ג – אז "מהרסיך ומחריביך ממך יצאו". אפשר לחשוב שהמהרסים והמחריבים פשוט יעזבו אותנו, אבל גם זה לא הפשט – הפשט הוא שהם עצמם יעשו תשובה. כך לומדים מברוריה אשת רבי מאיר. אנחנו רוצים להדגיש את המעלה המיוחדת של האשה בהבאת אחדות לעם ישראל, הדבר

תלוי בעיקר בנשים. לרבי מאיר היו שכנים יהודים שצערנו אותו מאד. הוא חשב להתפלל שהם יכלו מהמציאות, ואז ברוריה דרשה לו: כתוב "יתמו חטאים מן הארץ"^ד, "'חטאים' ולא חוטאים"^ט. לא מתפללים שאיזה יהודי שאתה חושב שהוא "מהרסיך ומחריביך" ימות, ח"ו, אלא שיעשה תשובה.

ברוריה היא ה'תנאית'

היחידה^{טז} – בתקופת התנאים של עם ישראל יש רק אשה אחת שנחשבת 'תנאית', ברוריה – וזה המסר שלה, שרבי מאיר בעצמו למד ממנה, שלא מתפללים "יתמו חוטאים" אלא רק "יתמו חטאים".

וכן היה, הוא קבל את דברי אשתו ובקש עליהם רחמים וחזרו בתשובה (על דרך אברהם ושרה, "שמע בקלה"^{יז} לגרש את ישמעאל אך לקרב את אנשי השמאל, שבימי אברהם היה לוט אחי שרה, אליו אמר אברהם "אם השמאל

יג ראה רש"י ישעיה שם. וראה באריכות התוועדות ט"ו באב תשס"ו.

יד תהלים קד, לה.

טו ברכות י, א.

טז מלבד דברי חכמה שנאמרו בשמה, ברכות י, א ועירובין נג, ב, יש הלכות שברוריה 'חתומה' עליהן – תוספתא כלים ב"ק פ"ד ה"ד; ב"מ פ"א ה"ו (וראה פסחים סב, ב שלמדה שלש מאות הלכות משלש מאות רבנים).

יז בראשית כא, יב.

יח בראשית יג, ט.

יט ע"פ שמאל"ב יד, יד.

כ ברכת "יוצר אור".

כא ד"ח (מרגליות) יט, ב (מדרש הנעלם). ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א.

כב רמב"ם הלכות תשובה פ"ז ה"ה.

כג ישעיה י, י.

עיקר המחלה של עם ישראל היא 'מחלת המפלגות', כי מפלגות לשון פילוג

יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר^{כד}.

נאמר בקיצור איך המהר"ל מפרג מסביר

את המשנה הזו^{כה}. למה

אומרים אותה לפני

פרקי אבות? פרקי אבות

הם תיקון המדות, וצריך

ללמוד פרקי אבות מתוך

המודעות ש"כל ישראל יש

להם חלק לעולם הבא".

הפסוק "ועמך כלם

צדיקים" הוא מפסוקי

הנחמה של נבואת ישעיהו.

קודם כל, המהר"ל דוחה את הפירוש ש"ועמך

כלם צדיקים" נאמר רק אחרי הביטוי, אחרי

כד סנהדרין פ"ו מ"א (ישעיה ט, כא).

כה דרך חיים, הקדמה: אבל פירוש הכתוב ש"ל כי

ישראל כולם צדיקים, ואין הפירוש שהם צדיקים ע"י מעשה

דהוי ליה לומר ועמך צדיקים ירשו ארץ, כי אי אפשר שיהיו

כולם צדיקים, ומאחר שאמר ועמך כולם ר"ל שהם צדיקים

בעצמם בלא צד מצות ומעשים טובים יש להם חלק לעולם

הבא. והיינו מפני שהש"י ברא את ישראל כסולת נקה בלא

פסולת, ומאחר שברא הש"י העולם הזה והעולם הבא אם לא

נברא העולם הבא לישראל למי נברא. וזה שאמר ועמך כולם

צדיקים לעולם ירשו ארץ, כי עמך צדיקים בעצמם לכך ירשו

ארץ, ומאחר כי ירשו הארץ ראויים לעולם הבא, כי אין דבר

שנקרא בשם חיים כמו הארץ דכתיב בה בארץ החיים כי

ננזר מארץ החיים ונתתי צבי בארץ החיים. והטעם שנקראת

הארץ חיים, מפני כי יש בארץ מה שלא תמצא בכל היסודות

שהיא עומדת באמצע כל העולם שהיא הנקודה האמצעית,

ומפני שהארץ באמצע כל העולם ואינו נוטה לאחד מן

הקצות, אשר כל קצה הוא תכלית וסוף שהרי היא קצה,

ואלו הארץ שהיא באמצע כמו נקודה בתוך העיגול אין שייך

בה קצה וסוף לכך יש בה החיים, שהחיים הוא דבר שאין

לו סוף וקצה כי הקצה הוא המיתה. ולכך אמר לעולם ירשו

ארץ, כלומר שיהיה להם החיים הנצחיים ולכך ירשו הארץ

שהיא ארץ החיים, ועוד כי כל דבר שהוא נח הוא יותר ראוי

אל הקיום, כי הדבר שהוא בעל תנועה יש לו שינוי כי כל

מתנועע משתנה וכיון שהוא משתנה אין לו קיום, ואין לך

בכל היסודות שהוא נח עומד כמו יסוד הארץ, כי כלם הם

מתנועעים כמו האש היסודי האויר והמים כולם מתנועעים

חוצין מן הארץ שהיא נחה, לכך כתיב והארץ לעולם עומדת,

וזה שאמר ועמך כלם צדיקים ירשו ארץ שהוא קיימת ובוה

ג"כ קיימים לעולם כאשר ירשו דבר נח עומד קיים, ומפני

שהם צדיקים שהצדיק אינו יוצא מן הוישר והצדק ראוי להם

הארץ שהיא עומדת באמצע אינה יוצאת מן הוישר, לפיכך

יהיה להם ג"כ החיים הנצחיים כמו שיש לארץ הקיום מפני

שהארץ עומדת באמצע, וכך ישראל שהם צדיקים בעצמם

נצחיים. ראה שם עוד בכל דבריו!

שמוציאים את הפסולת מהבר ונשאת סולת

נקיה, "ועמך" שנשאר "כלם צדיקים". הוא

שולל בתוקף את הפירוש הזה, ואומר שלא

מדובר ב"צדיקים על ידי מעשה". חידוש גדול:

לא מדובר בצדיק שעשה הרבה מצוות ולא עשה

עבירות. "ועמך כלם צדיקים" זו קביעה עצמית,

שכל ישראל "צדיקים בעצמם" — כל יהודי מצד

ה'עצם' (בלשון החסידות) יש לו "חלק אלוה

ממעל ממש"^כ, יהיה מי שיהיה. לא משנה לאיזה

צד הוא שייך, כמה מצוות הוא עשה וכמה עבירות

הוא עבר — כל זה לא משנה, צריך להאמין

ולדעת שיהודי הוא צדיק בעצם. אם יש איזו

קליפה שמכסה על נקודת הצדיק צריך לרוחץ

אותה, להוריד את הלכלוך, ואז מתגלה היהלום.

יש ביטוי שכל יהודי הוא יהלום^{כז} — צריך לצחצח

ואז הוא מתגלה (כל יהודי בגימטריא יהלם,

שבחשן המשפט היא האבן של שבט זבולון^{כח},

יורדי הים לעשות מסחר עם אומות העולם...).

את הפסוק "ועמך כלם צדיקים" מביאים

כראיה ש"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא".

איך נקרא כאן העולם הבא? "ארץ". שואל

המהר"ל — למה העולם הבא, עולם שכולו טוב,

שכלל ישראל יש חלק בו, נקרא כאן "ארץ"? הוא

אומר ש"ארץ" היא מציאות יציבה, שאין לה

נטיה לצדדים — אין לה קיצוניות. היא סובלת

את כולם, מקבלת את כולם, והיא עצם הכח

הנושא הפכים.

כך הוא מסביר את הפסוק "דור הלך ודור

בא והארץ לעולם עמדת"^{כט}. מהו דור? דור יכול

להיות מפלגה. אם כבר אמרתי את המלה מפלגה

נציין שלרבי הקודם בחב"ד, אדמו"ר הרי"צ,

יש פתגם^ל שעיקר המחלה של עם ישראל היא

'מחלת המפלגות', כי מפלגות לשון פילוג. [אנחנו

כו תניא פ"ב (ומופיע כן בשפע טל, הקדמה בן מאה

שנה). ע"פ איוב לא, ב.

כז ראה גם שיחת ליל ב' דחה"ס תש"ה ס"ג. ובכ"מ.

כח שמות רבה לח, ט; במדבר רבה ב, ז.

כט קהלת א, ד.

ל לוח "היום יום" כ"ו אדר.

"דור הולך ודור בא", סיעה הולכת וממשלה באה, והארץ לעולם עומדת"

הידים של ה', כביכול, שבזרע עם הכח של הימין והכח של השמאל כאחד ממש (אכן, הכתיב בפסוק הוא "מטעו" לשון יחיד, לומר שהכל מתכלל ומתאחד).

סיום הפסוק הוא "מעשה ידי להתפאר". כל מעשה בראשית הוא מעשה ידיו של ה', אבל כתוב

עלינו, עם ישראל, "ישראל אשר בך אתפאר"^{לח}. תפארת, בלשון הקבלה והחסידות, היא הכח שממזג את כל הגוונים השונים^{לט}. מכל מעשי ידיו של הקב"ה אנחנו "להתפאר", התפארת, כי אנחנו האמצע שכולל הכל, ותפקידנו הוא כמובן להיות אור לגוים.

כל המהלך הזה מתאים במיוחד למהר"ל, שמכל גדולי המחשבה הוא המקובל ביותר על כל ישראל – אפילו יותר מהרמב"ם ויותר מגדולי החסידות. הוא "נצר מטעי", אמצע אמת ללא כל צד, לכן דווקא הוא 'הרבי' של אחדות ישראל, ומלמד ש"כלם צדיקים" בעצם, לא תלוי במעשים כלל.

ההכרה שכל יהודי הוא צדיק בעצם שייכת למדת היסוד, "צדיק יסוד עולם"^מ (וכן "כל ישראל" רומז ליסוד הנקרא "כל"^{מא}). לכן נכוון זאת כנגד היסוד בפרצוף האחדות.

אלו ואלו, ימין ושמאל

הווארט הקודם היה שצריך ללמוד – הלימוד הכי עמוק – איך אני יכול להשתייך לסיעה מסוימת, ויחד עם זה לדעת שכולם צדיקים, ושעולם הבא פירושו להגיע לארץ, למציאות, שסובלת ונושאת יחד את כולם. "דור הולך ודור בא", סיעה הולכת וסיעה באה, ממשלה הולכת וממשלה באה, "והארץ לעולם עומדת".

אחד המקורות בתורה של ימין ושמאל הוא

לא אומרים מפלגה אלא סיעה – לשון סיוע. סיעה זה טוב, לסייע לכל מי שזקוק לסיוע, ולדעת שהכל תלוי בסיעתא דשמיא. גם השם ליכוד מתאים לדברי הרמב"ם^{לא}, שתפקיד המלך הוא ללכד את העם. שוב, המהר"ל אומר ש"ארץ",

"ארץ החיים"^{לב}, היא כינוי לעולם הבא – לא קוראים לו שמים אלא ארץ. חז"ל אומרים^{לג} שיש שלשה דברים שנקנו ביסורים – תורה, ארץ ישראל ועולם הבא. ארץ ישראל ועולם הבא הולכים יחד, עד כדי כך שעולם הבא נקרא בשם ארץ, ארץ החיים, כי אין לו נטיה דווקא לכיוון אחד (מה שאין כן שמים, לשון רבים, שיש בהם ארבע רוחות הנושבות כל אחת לכיוון אחר). ארץ היא יסוד העפר, שבקדושה הוא מדת השפלות, "ונפשי כעפר לכל תהיה", שרק בכוחה ליישר את ההדורים של דור הולך ודור בא, מחלת המפלגות כנ"ל – זהו הווארט שהוא מסביר באריכות.

אחר כך כתוב "נצר מטעי", אנחנו נצר. על משיח נאמר "ונצר משרשי יפרה"^{לד} – נצר הוא ענף שיוצא מהשרש התת-קרקעי של האילן^{לה}, ואין לו עדיין נטיה לשום כיוון, הוא דבר אחיד. כמה שנצר צומח מהארץ, "אמת מארץ תצמח"^{לו}. נצר קרוב למלה נזר, "ציץ נזר הקדש"^{לז}, הרי ציץ מתחלפות באותיות השיניים. הנצר האמיתי הוא הנזר – הכתר והעטרה – של כל הבריאה. מה פירוש "מטעי", לשון רבים? אומר המהר"ל שה"נצר" המדובר כולל את הימין והשמאל יחד – אין לו נטיה, הוא "מטעי", נטיעה בשתי

לא ראה רמב"ם, סה"מ מ"ע קעג; הלכות מלכים פ"ג ה"ו.

לב ישעיה לח, יא; תהלים קמב, ו.

לג ברכות ה, א.

לד ישעיה יא, א.

לה ע"פ מלבי"ם ישעיה שם. ראה גם בדרך חיים הנ"ל.

לו תהלים פה, יב.

לז שמות לט, ל.

לח ישעיה מט, ג.

לט פרדס רימונים ש"י, ובכ"מ.

מ משלי י, כה.

מא ראה זהר ח"ב קטז, א. ובכ"מ.

זו נשיאת הפכים,

שאני יכול להיות
מזוהה, באהבת
ישראל אמתית,
עם כל אחד
באשר הוא, ואפילו
להבין שיש לו
משהו לומר לי,
ללמד אותי, ומצד
שני אני כן אומר
שהלכה למעשה
צריך לפסוק כצד
ימין

המחלוקת הידועה בין
הלל לשמאי, בית הלל
ובית שמאי. בית הלל
מקילים, נטיה לימין,
ובית שמאי מחמירים,
נטיה לשמאל^{מב}. המושגים
ימין ושמאל היום הם לא
בדיוק אותם המושגים,
אבל בהשגחה פרטית כך
מקובל היום בכל העולם,
ויש דברים בגו.

היתה מחלוקת חמורה
בין בית הלל ובית שמאי
בהרבה הלכות בתורה,
ויצאה בת קול ואמרה

"אלו ואלו דברי אלהים חיים הן והלכה כבית
הלל"^{מג}. מה מלמד אותי המשפט הזה? קודם כל,
אני צריך לדעת ללמוד מכל אחד, יש משהו נכון
וטוב בכל אחד. מצד אחד אני צריך להיות מעל
הצדדים (כמו המהר"ל מפראג), לא להיות בעצם
בצד מסוים, ומצד שני אני צריך לפסוק לצד
מסוים. כלומר, ב'מקיף' שלי אני מעל הצדדים,
אבל בעולם הזה אי אפשר לפסוק גם כך וגם
כך, כי אחד סותר את השני, לכן צריך לפסוק
את ההלכה כאחת הדעות.

יש לכך דוגמה יפה מאוד בשני רמזים
במלה צדיק, "ועמך כלם צדיקים": רמז אחד
הוא ש**צדיק** ר"ת – **צ**פון, **ד**רום, **י**ם (מערב),
קדם (מזרח), כמו "ופרצת ימה וקדמה וצפנה
ונגבה"^{מד}. אם כן, הצדיק כולל את כל הרוחות,
כל הצדדים. אבל יש רמז שני, שהמלה **צדיק** היא
צד ויֵק שוה ימין. מבחינה אחת, הצדיק כולל
את כל הרוחות – **צפון-דרום-ים-קדם** – מצד
שני הוא נוטה לפסוק **כצד ימין**. זו נשיאת הפכים,
שאני יכול להיות מזוהה, באהבת ישראל אמתית,

עם כל אחד באשר הוא, ואפילו להבין שיש לו
משהו לומר לי, ללמד אותי, ומצד שני אני כן
אומר שהלכה למעשה צריך לפסוק כצד ימין.
והיינו משום שבשרש העליון – "לית שמאלא
בהאי עתיקא כולא ימינא"^{מה} – שם גם השמאל
הוא ימין, יותר ימין מהימין!

זו דוגמה לראש, למנטליות, שבלעדי כל
הצדדים אי אפשר להגיע לאחדות של צד אחד
ומיוחד. אם אני רק קיצוני בצד שלי, ודאי אתנגד
מאד חזק, בלי שום סובלנות אמתית למתנגד
שלי, שבצד השני. לכן חייבים קודם כל את הרמז
שהצדיק כולל את כל הצדדים, מזדהה עם כל
הצדדים. אבל הלכה כבית הלל, צד ימין.

עצם הענין של ימין ושמאל שייך למדות חסד
וגבורה (חסד היינו צד ימין, "ימין מקרבת"^{מו},
וגבורה היא צד שמאל, "שמאל דוחה"). עוד
דוגמאות מובהקות לחלוקה של נשמות מצד
ימין ומצד שמאל הן קין והבל (קין מצד שמאל
והבל מצד ימין^{מז}) ומחלוקת קרח על משה רבינו
(קרח משרש קין, שמאל, ומשה גלגול הבל מצד
ימין^{מח}). אם כן, בפרצוף האחדות נכוון זאת כנגד
חסד וגבורה.

ההדרכה איך לפסוק למעשה, "אלו ואלו
דברי אלהים חיים הן והלכה כבית הלל" –
שייכת לנצח-הוד-מלכות. הנצח וההוד הם הימין
והשמאל ברובד המוטבע (הנצח ענף החסד
וההוד ענף הגבורה), חסד וגבורה הם יד ימין
ויד שמאל ונצח והוד הם רגל ימין ורגל שמאל.
צריך ללכת עם שתי הרגלים, "אלו ואלו דברי
אלהים חיים", אך בסוף צריך להכריע את הדין
בכח המלכות, "דינא דמלכותא דינא"^{מט}, "והלכה
כבית הלל".

מה זזה ח"ג קכט, א. וראה שם רפט, א.

מו סוטה מז, א; סנהדרין קז, ב.

מז ראה שער הגלגולים הקדמה לה. ובכ"מ.

מח שער הגלגולים הקדמה לג; שער הפסוקים וספר
הליקוטים פרשת קרח. וראה **שעשועים יום יום** פרשת
קרח.

מט נדרים כח, א; גיטין י, ב; ב"ק ק"ג, א; ב"ב נד, ב.

מב ראה זזה ח"ג רמה, א; טעמי המצות להרח"ו פרשת
תצא; שער הגלגולים סוף הקדמה לו. ובכ"מ.

מג עירובין יג, ב.

מד בראשית כח, יד.

לאכללא שמאלא בימינא

יש עוד ביטוי חשוב המבטא את הענין הנ"ל, צריך "לאכללא שמאלא בימינא"¹ – צריך להכליל את השמאל בתוך הימין. לא צריך לבטל את השמאל, לגרש אותו, לסלק אותו, ואפילו לא לגמור חשבון עם "מהרסיך ומחריבין". צריך רק להוציא מהם את ההשקפה הלא נכונה, ושהם ישארו מה שהם באמת – "ועמך כלם צדיקים". נאמר עוד משהו על ימין ושמאל: ההשקפה של השמאל היא לכאורה יותר ריאליסטית, העיקר להיות ריאלי ולא מיסטי, וההשקפה של הימין היא לכאורה יותר מיסטית. לכן מקובל לחשוב שהשמאל יותר אינטליגנטי. [מי אמר?!] נכון, הכל בא מהאגו, מהגאוה שלהם, הטוענת ש'אנחנו אינטליגנטים-דיאליים והם מדומיינים-מיסטיים'. בכל אופן, באמת כתוב בקבלה² שהשמאל, ספירת הגבורה, יותר קרוב לשכל מאשר הימין, ספירת החסד (בהיות שרש השכל, בעל-מודע, בגבורה דעתיק). המלה 'ימין' היא מלשון אמונה, כמו בפסוק "כי תאמינו וכי תשמאלו"³, "תאמינו" מלשון ימין. עצם הימין הוא אמונה – אמונה היא לא שכל, היא למעלה מהשכל. לשמאל יש באמת הרבה שכל, לכן חייבים אותו (לבנות חברה מאוזנת ומתקדמת) – אי אפשר לוותר עליו. אבל צריך להכליל את השמאל בתוך הימין – להכליל את האינטליגנציה-השכל בתוך האמונה (להגיע לתכלית הידיעה – אשר לא נדע⁴). הבעיה היא כאשר החכמה של השמאל באה עם גאוה, 'אני החכם, אני בהייטק', או 'אני פרופסור באוניברסיטה'. השילוב הזה משחית, "מהרסיך ומחריבין".

עוד נקודה חשובה: טבע השמאל (שכל) הוא לדחות את הימין, "שמאל דוחה". אך "ימין

מקרבת", "וימינו תחבקני"⁵, טבע הימין הוא לקרב-לחבק את השמאל, "לאכללא שמאלא בימינא". כל הענין הזה שיך לדעת, שבה יש שני עטרין, עטרא דחסדים (ימין) ועטרא דגבורות (שמאל), וצריך "לאכללא שמאלא בימינא" על ידי שיקול דעת נכון (שיקול במקום שיכול, לשון "ארץ מְשֻׁכֶּלֶת"⁶) את יושביה כשהיא מעדיפה את השכל על האמונה העומדת לעולם, וד"ל).

תפארת ישראל

עוד משהו שרציתי לומר: אנחנו עם ישראל חי. **ישראל** מתחיל **יש**, ב־ש שמאלית, ראשי תבות ימין שמאל.

יש עוד שני שמות שמתחילים כך: יצחק אבינו נקרא גם ישחק⁷, לשון שחוק-צחוק – כשמצליחים לחבר את הימין והשמאל יש שחוק אחד גדול, הפחד הופך לצחוק (סוד "פחד יצחק"⁸). גם השם יששכר מתחיל יש, והוא דומז לפסוק "יש שכר לפעלתך... ושבנו בנים לגבולם"⁹ (ישחק ויששכר שניהם משרש השמאל, יצחק בגבורה ויששכר הוא הכי שכלי שבשטי ישראל, "מבני יששכר יודעי בינה לעתים", יששכר היינו יש שכל, בחילוף ר-ל בלמנ", שכל של בינה, קו שמאל, ואע"פ שבשם ימין קודמת לשמאל מכל מקום השמאל גובר באתגליא, ורמז לקשר ביניהם: **ישחק יששכר** = 1 פעמים **יצחק**!).

נחזור לישראל. אם ה־יש של **ישראל** הוא ר"ת ימין-שמאל, צריך לחשוב מה הן האותיות שבהמשך, **ראל**. בהקשר הפוליטי נוכל לומר שאלו פירוט שלשה סוגי שמאל, רפורמים אנארכיסטים ליברלים, כאשר את השמאל, על כל הופעותיו, יש להכליל ב־י, בימין. הרי ממלכת **ישראל** היא השמאל ויש להכלילה בממלכת יהודה, הימין (ממלכת ישראל בצפון,

נד שה"ש ב, ו; ח, ג.

נה מלכים ב, יט.

נו ירמיה לג, כו; עמוס ז, ט"ז; תהלים קה, ט.

נד בראשית לא, מב.

נח ירמיה לא, טו"ז.

נ ראה זהר ח"ג קעו, א; קעח, א.

נא לפי ע"ח שי"ג. ראה לקו"ת שלח מו, ג.

נב ישעיה ל, כא.

נג על פי בחינת עולם יג, לג.

משה רבינו

קבל את הערב־
רב מתוך רצון
שיתדבקו בשכינה,
שכמה שיותר
אנשים בעולם
יתדבקו בה'

שמאל, וממלכת יהודה
בימין, דרום^{נט}.

[שאלה: הרפורמים
הם עדיין חלק מעם
ישראל?!] גם הרפורמים
הם מעם ישראל. כמו
שאני מתפלל על אהרן
ברק, אני מתפלל גם

עליהם, אין הרבה הבדל. הם יהודים טועים.
קודם כל, אנחנו לא שונאים אותם. כתוב "אהבי
הוי' שנאו רע"^ס – את החטא אני שונא, את
ה"רע", אבל לא את החוטא, כהוראת ברוריה
כנ"ל. הם סך הכל 'חולים'. החיות האמתית
שלהם, של כל יהודי באשר הוא – "כי הם
חיינו וארך ימינו"^{סא} – נפגעה ונסתרה. צריך
להתפלל עליהם שיעשו תשובה ויתרפאו (כמ"ש
"ולבבו יבין ושב ורפא לו"^{סב}), ואני יכול לעזור
לרפואה שלהם עם דברים מתוקים מהתורה.
צריך להוציא את הרפורמיות מהרפורמים על
ידי אור של תורה ואור של אמונה. כולם חושבים
ש'אנחנו הכי חכמים' – צריך מישהו שיבוא,
כנראה המשיח, שיראה להם שהוא יותר חכם
מהם. דברנו לאחרונה^{סג} על כח המחשבה – כל
מחשבה שלי על מישהו יכולה לעורר כעס או
להפוך לתפלה, כל מחשבה שלי על מישהו היא
איתות מה' שאני צריך להתפלל עליו.

את ההתבוננות הזו נשייך למדת התפארת
– "תפארת ישראל"^{סד}, הגיוון שיש בישראל,
ימין שמאל ורדאל.
ולסיכום הפרצוף:

חכמה   **בינה**
לומד מכל אדם   מהרו בנין, חטאים
ולא חוטאים

דעת
לאכללא שמאלא בימינא

חסד וגבורה
בית הלל ובית שמאי

תפארת
ישראל – ימין שמאל רא"ל

נצח והוד
אלו ואלו דברי אלהים חיים

יסוד
ועמך כלם צדיקים

מלכות
הלכה כבית הלל

שאלות ותשובות

[שאלה: מה אפשר לעשות הלכה למעשה
במציאות שלנו היום?]

יש הרבה דברים שאפשר לעשות וצריך
לקדם בשטח, ואנחנו מדברים עליהם הרבה
(כמו ענין המהפכה הרביעית שאנחנו מדברים
עליו הרבה, או בתחום אחר עבודה עברית ועוד
הרבה 'מבצעים'). בהקשר של מי שנמצא כאן,
וההליכה לבחירות, צריך להדגיש במיוחד את
האחדות, זה המסר, הרעיון (שאפשר לקדם גם
על ידי תנועה, כמו שיש תנועת שלום עכשיו,
הדוגמה הכי חזקה בשמאל, כך יכולה להיות
תנועה של אחדות, "שלום על ישראל").

[שאלה: מה המסר של האחדות ביחס
למי שמתנגד אלי?]^ט המסר הוא חיובי, בעד. לא
התנגדות לשמאל, אלא שאנחנו עם אחד. מי
שרחוק מתורה ומצוות, גם מי שהכי 'אנטי', אני
בעיקר מתפלל עליו שיחזור בתשובה.

[שאלה: אבל בשביל להוציא את החטאים
צריך מעשה אקטיבי – הסברה, שכנוע, פעילות.
לא שאם אתפלל הם יצאו]. מצוין, לא אמרתי
שהתפלה היא הכל. אמרתי שהיא פתיחה –

נט על ממלכת הצפון וממלכת הדרום בהשוואה לדורנו
וראה חוברת **צו השעה טיפול שרש** ובשיעור כ"ח שבט
תשע"ד.

ס תהלים צז, י.

סא ברכת "אהבת עולם" בתפלת ערבית (ע"פ דברים ל,
כ).

סב ישעיהו, י.

סג ראה מאור עינים פרשת אמר (ד"ה "אמר אל הכהנים")
ובביאורו (נדפס בגליון אמר תשפ"ו).

סד איכה ב, א.

תהומית, שנאת חנם. אבל צריך לתקן את זה. אם את אופטימית, צריך להיות עוד אופטימי שאפשר לתקן. גם ווארט של רבי נחמן, "אם אתה מאמין שאפשר לקלקל תאמין שאפשר לתקן".^ט

[אבל לא אנחנו המקלקלים!] מה זה אנחנו? אנחנו כן המקלקלים, 'אנחנו' זה עם ישראל כולו. [שאלה: מה השליחות של עם ישראל כלפי האומות?] השליחות היא להיות אור לגוים. את זה אפשר לעשות רק אם אנחנו באחדות. היעד שלנו הוא להביא שלום לעולם. שלום אמת הוא המלחמה בלי היריות שהזכרנו קודם – להביא אור לעולם ולהביא אמונה לעולם. כשרואים את הנסים שקורים – כולם מתפעלים. אנחנו מתפעלים פחות, אבל יש הרבה גוים טובים שרואים בכך במוחש שאלקים עם עם ישראל.

ברכה להצלחה

יש מאמר חז"ל "הכל מן האשה"^{טא}. ה' יעזר לך, לנו, לכל עם ישראל, ושיהיו בשורות טובות. שיהיה נצח שבנצח, שיהיה המון כח לפעול. יש ביטוי באידיש, "קער א וועלט היינט"^{טב} – הפוך את העולם היום. לא לחכות למחר. שתהיינה בשורות טובות, תצליחו מאד, ושנזכה לאחדות ולאהבת ישראל. [שהרב יברך אותנו בהמשך השליחות]. הרבי אומר ש-**שליח** עם י כוחות הנפש עולה **משיח**. יש שאלה, אולי משיח הוא אשה? לכל אחד יש ניצוץ משיח, וכל שליח שמתמסר – וגם שליחה שמתמסרת – מגלה את המשיח שבו. האיש הוא יותר משיח בן יוסף, עם היריות, אבל האשה היא משיח בן דוד, בלי יריה אחת. שיהיו בשורות טובות ותעשו חיל!

פותחים כלפי שמיא, אני מדבר עם ה', שתהיה סיעתא דשמיא, כנ"ל. שהכל יצליח.

[שאלה: הרב חושב שאם אנחנו נתפלל הצד השני...] אם התפלה תהיה באמת – היא תשפיע. [שאלה: הוצאתי ברכה לדאש הממשלה שיהיה בריא, וקבלתי גם הרבה תגובות נוראות, "שימות" ח"ו. כולנו נשים מאמינות ומתפללות הרבה – אני מתפללת כל ערב, ובקריאת שמע על המטה מוחלים להם, ולא רואה שזה משתפר] את מתפללת בפירוש שיעשו תשובה? צריך להתפלל על זה!

[אני באה מתחום החינוך, לימדתי דורות, וכמחנכת אני מיואשת] את מתייאשת? עוד מעט פסח שני, שהמסר שלו הוא "אין אבוד"^{טז}, "אין שום יאוש בעולם כלל"^{טז}.

[שאלה: האם יש כאן תופעות של ערב רב?] משה רבינו קבל את הערב-רב – הוא לא התייעץ עם ה' – מתוך רצון שיתדבקו בשכינה, שכמה שיותר אנשים בעולם יתדבקו בה'. הם גרמו לחטא העגל, לכל החטאים, לכל הצרות^{טז}. לכן ה' אמר למשה רבינו – אתה קבלת אותם, זו אחריות שלך^{טז}, לכן אתה חייב לחזור בכל דור, "אתפשטותא דמשה בכל דרא"^{טז}, כדי לתקן אותם. לכן משה חייב להיות אתנו. אפשר לחשוב שזה עונש, אבל זו גם זכות – הוא אתנו כדי לתקן את כולם.

ועוד דבר מאד חשוב: אסור להצביע על יהודי מסוים ולומר 'אתה ערב רב'. אין כזה דבר, ערב רב הוא כמו יצר הרע – יש בתוך כל אחד, הרע אשר בקרבכם, ערב רב אשר בקרבכם, וצריך לתקן אותו.

[אבל השאלה מה הצורה שלו, איך מתלבש בדור הזה?] רואים איך הוא מתלבש, בשנאה

ס ה' לוח "היום יום" י"ד אייר.

סו לקומ"ת תורה עח.

סז ראה זהר ח"א כח, ב. ובכ"מ.

סח שמות לב, ז ורש"י שם משמות רבה מב, ו.

סט ע"פ תקו"ז תקון סט (קרב, א). וראה ספר הליקוטים ואתחנן עה"פ "ויתעבר ה' ב".

ע לקומ"ת תורה קיב.

עא בראשית רבה יז, ז.

עב שיחת י"ב תמוז תשד"מ סעיף לג (תו"מ התוועדות תשד"מ ח"ד עמ' 2193).

תכלית התכלת – עלית הדמות

קיצור מהלך השיעור

בזכות אמירת אברהם "אם מחוט ועד שרוך נעל" זכו בניו לחוט תכלת ורצועת תפילין, המגלים את הדמות ואת הצלם שבנשמת ישראל. תכלית התכלת היא עבודת התשובה המגיעת עד כסא הכבוד, כשהעליה היא **שלב אחרי שלב** ("דומה" אחרי "דומה") – מתכלת לים, מים לרקיע, מרקיע לכסא הכבוד ומכסא הכבוד לכבוד שעליו. ביאור עמוק בהתבוננות יפהפיה של המאור עינים על כח התשובה הטמון בציצית – תשובה המביאה את הגאולה.

"אור המאיר לזולתו" ו"אור המאיר לעצמו"

תכלת ורצועה של תפילין יש דרשה שלו שבזכות אמירתו "ואנכי עפר ואפר"^ב זכו בניו לאפר פרה ועפר סוטה. אברהם אומר "ואנכי עפר ואפר" מול ה', בתפלה על אנשי סדום, ו"אם מחוט ועד שרוך נעל" מול מלך סדום, אחרי מלחמת המלכים. כלומר, "ואנכי עפר ואפר" הוא "אור המאיר לעצמו", לעצמותו יתברך, ו"אם מחוט ועד שרוך נעל" הוא "אור המאיר לזולתו", הרחוק ממנו בתכלית. בין שני האורות יש קשר ישיר, כאשר שניהם בהקשר של סדום.^ג יחסית, גם השכר-ההנאה של "עפר ואפר" הוא בבחינת "אור המאיר לעצמו", דברים

בגמרא דסוטה (יז.), דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ע"ה אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשתי מצות לרצועה של תפילין ולתכלת של ציצית. בשלמא רצועה של תפילין דכתיב וראו כל עמי הארץ וגו', ופירש רש"י דאיכא הנאה, אלא חוט של תכלת מאי היא. דתניא היה ר' מאיר אומר מפני מה נשתנה תכלת מכל צבעים, מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד. ופירש"י דתכלת לא דמי כל כך לרקיע אלא דומה לדומה.

עוד לפני דרשת רבא שבזכות אמירת אברהם "אם מחוט ועד שרוך נעל"^א זכו לבניו לחוט של

ב בראשית יח, כז.

ג בפועל, אברהם איננו מסוגל לתקן את אנשי סדום, ורק יצחק בנו מסוגל לכך – לעתיד לבוא – כרמז בכך שהוא עולה **סדם סדם** (שתי בחינות סדום, שהיחס ביניהן "מטי ולא מטי", כמבואר בפנים).

נערך מרשימת הרב ע"י איתאל גלעדי. לא מוגה. י"ט חשון תשפ"ו.

א בראשית יד, כג.

כאשר עולים

בקדש, מתכלת
לים ולרקיע ועד
כסא הכבוד
עליו שורה
כבודו יתברך,
אזי כנגד העליה
באתערותא
דלתתא
יורד השי"ת
באתערותא
דלעילא לשבת
על כסאו,
להסתכל כמונו
במצות ציצית,
הכוללת את
כל תריג מצוות
התורה, ולזכור
אותנו לטובה
ולברכה בגשמיות
וברוחניות

המתחוללים בינו לבינו – טהרת האדם מאבי אבות הטומאה בכח אפר פרה אדומה ושלוש בית בין לאיש אשתו (להיות 'עצם אחד' ו'בשר אחד'^ד עם 'עצם מעצמי ובשר מבשרי'^ה). לעומת זאת, השכר-ההנאה של 'מחוט ועד שרוך נעל' הוא בבחינת 'אור המאיר לזולתו' – בתפלין יראת הגוים מישראל, על ידי 'וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך', ובחוט תכלת המשכת אלקות לעולם, ההופך להיות 'כסא הכבוד', כפי שיתבאר. כאשר עולים בקדש, מתכלת לים ולרקיע ועד כסא הכבוד עליו שורה כבודו יתברך, אזי כנגד העליה באתערותא דלתתא יורד השי"ת באתערותא דלעילא לשבת על כסאו, להסתכל כמונו במצות ציצית, הכוללת את כל תריג מצוות התורה,^ז ולזכור אותנו לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות.

בסדר הדברים, "אם מחוט ועד שרוך נעל" נאמר בפרשת לך (בעוד שמו אברהם) ו'ואנכי עפר ואפר' בפרשת וירא (כאשר שמו כבר אברהם, בבחינת "התהלך לפני והיה תמים"^ח) – "אור המאיר לזולתו" קודם ל"אור המאיר

לעצמו", בסדר של "מטי ולא מטי"^ט, קודם האור יורד מלמעלה למטה ו"מטי" לזולתו, למציאות התחתונה, ואחר כך הוא חוזר למעלה אל תוך עצמו, "ולא מטי".

בתורה זו מתמקד המאור עינים דווקא ב"מטי", ב"אור המאיר לזולתו" שבפרשת לך, ובתוכו גופא בחוט התכלת (שהוא מצוה בפני עצמה בציצית'). בשביל להבין את ההנאה שבחוט תכלת נצרכת הדרשה המורכבת של רבי מאיר – "רוח אפינו משיח הוי"^י אשר "מאיר עיני חכמים בהלכה"^{יב} – ש"תכלת דומה לים וכו'", ובדרשה זו מעמיק הדרוש: "תשובה עד [שהופכים להיות] כסא הכבוד,

להבין הענין נקדים מה שכתוב (ישעיה ס, א) השמים כסאי והארץ הדום רגלי. כי נודע כי מקום השראת הבורא ית' הוא בחי' כסא,

שהוא בחי' מרכבה אליו ית'. והנה בחי' שמים שהם צבא העליונים, בודאי אצלם הוא השראתו ית', כי מלא כל הארץ כבודו והן רוחניים אינם מופסקים ממנו כי השתוקקות שלהם רוחני מאוד. אך שכוונת הבורא יתברך היתה בבריאת האדם שגם הוא יהיה כסא להשראת קדושתו ית', שהוא יותר תענוג אצלו שגם בעולם השפל יהיה גילוי אלהותו הבלתי מושג מהותו. ולזה ניתנה תורה לישראל, שהיו במדרגות האבות שהן מרכבה אליו ית', ואנחנו בניהם נלך בעקבותיהם להמשיך אור עצמות אין סוף בקרבינו עד שנזכה להיות בחי' כסא אליו ית' על

ט זהר ח"א טז, ב ועוד.

י ראה מנחות לח, א.

יא איכה ד, כ. טבור הארץ פ"י ס"ג (בשם המקובלים).

יב עירובין יג, ב.

ד בראשית ב, כד.

ה בראשית ב, כג.

ו דברים כח, י.

ז כדלקמן במאור עינים (וש"נ). ורמז: חוט ועוד ציצת (כפי שכתוב בתורה) עולה תריג (כמו ציצית עם ח חוטים ו-ה קשרים), כפי שכתוב בתורה בפרשת ציצית "ועשיתם את כל מצותי" (במדבר טו, מ). בקיום המצוות גופא, אינו דומה קיום המצוות של צדיק, ללא עבודת התשובה, לקיום המצוות של בעל תשובה, המגיע בעבודתו עד כסא הכבוד, כדלקמן בפנים בארוכה.

ח בראשית יז, א.

במצות ציצית

כתוב "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם" – על ידה מעלים לקדושה את האהבה הרעה והנפולה, רוח הזנות, הופכים אותה לאהבה עזה עד מאד לה' וזוכים להיות מרכבה לה'

ידי שישכון בלבבינו, מחמת שלא נפסיק מדביקותינו בו ית'; ואם יאירע ח"ו איזה עון נפסק משרשו חי החיים ית', כי אדם אין צדיק בארץ וגו' (קהלת ז, ב), יש תקנה לשוב אליו ית' על ידי תשובה נמורה בלב שלם, לשוב לשרשו חי החיים ית', ועל ידי זה זוכה להיות בחי' כסא אליו ית', להמשיך אור אין סוף בלבבו ולהיות דבוק בו. אך נגד צבא העליונים שאצלם הוא בחי' הכסא בתמידות, נקרא מדרגתו אף אם אנו זוכים להשראתו בנו רק בחי' הדום שהוא שרפרף, כפירש"י שהוא

כסא קטן, שהוא בקטנות. והבן.

וזהו שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, ב), כי על ידי התשובה תזכה עד שיהי' אלהיך, שיצמצם אלהותו לשכון בלבך, ותזכה להיות בחי' כסא אליו ית' בבחי' הדום רגליו מדרגה התחתונה, שגם שם יהיה בחי' הכסא שהוא הדביקות בו ית"ש. וזהו גדולה תשובה שמגיע עד כסא הכבוד (יומא פו.), שאם נפסק ח"ו משרשו כאמור יזכה על ידי התשובה לבוא למדרגה עד כסא הכבוד, שיהיה בחי' כסא הכבוד.

מלאכי רום, הבטלים תמיד לה', הם בבחינת "השמים כסאי" – כסא כבוד לה'. בני אדם, המתדבקים בה' לפי כחם המוגבל, ושבים בתשובה כאשר הם חוטאים ונפסקת דבקותם הם בבחינת "והארץ הדום רגלי" – הדום שרפרף, שהוא כסא קטן, להשראת ה' בעולם. גם השרפרף נקרא "כסא הכבוד", ועליו נאמר "גדולה תשובה שמגיע עד כסא הכבוד". בקיום ושבבת עד הוי' אלהיך זוכים ש"הוי'" ישכון כבוד בקרבך להיות "אלהיך" והאדם הופך להיות הדום-כסא לה'.

הסגולה הכתובה בתורה להגיע לתשובה הזו היא מצות ציצית:

אך נודע כי מצות ציצית היא שקולה נגד כל המצות (מנחות מג:), כי על ידה זוכר תמיד בבוראו ית', על ידי הסתכלותו על ארבע כנפות, שבכל צד שישתכל יזכור אלהותו שמלא כל הארץ כבודו, וכמו שאמר הכתוב (במדבר טו, לט) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'. ובודאי שכן הוא מסגולת הציצית להזכיר האדם שיש בורא א"ס שמלא כל הארץ כבודו בארבע רוחות העולם ולית אתר פנוי מיניה, כיון שכתב כן בפירוש בתורה, והזוכה יבין בפנימיות הדבר שכן הוא.

ומאחר שעל ידי המצוה הזאת בא לו ההזכרה כאמור, על ידי זה יבוא לבחי' התשובה, באופן שיבוא לבחי' כסא הכבוד שיהיה מרכבה אליו ית' כמו שאמרו גדולה תשובה שמגיע עד כסא הכבוד. כי ציצית הוא לשון מציץ מן החרכים (שה"ש ב, ט), לשון הסתכלות, והבן, כי ההסתכלות מביא לירי תשובה להשיב אור אין סוף עליו.

לדעת הסמ"ק עצם ההסתכלות בציצית הוא מצות עשה דאורייתא¹ – "וראיתם אותו". ראיית חוט תכלת מזכירה את נוכחות ה' בארבע כנפות הארץ, בכל צד ופנה, עד ש"לית אתר פנוי מיניה"², ומביאה לתשובה אל ה' בכל לב ההופכת את האדם עצמו לכסא הכבוד עליו שורה אור ה'.

תיקון הברית בציצית

בפרט, במצות ציצית כתוב "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם"³ – על ידה מעלים לקדושה את האהבה הרעה והנפולה, רוח הזנות, הופכים אותה לאהבה עזה עד מאד לה' וזוכים להיות מרכבה לה' (כמו אברהם אבינו, שמדתו אהבה): ולכן ג"כ יקרא נתן דציציתא (שבת נו:): על

יג סמ"ק מצוה כח.

יד תקו"ז תקון נד (צא, ב).

טו במדבר טו, לט.

שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר – ההצעה וההזמנה של המצע היתה לזיווג בקדושה במקום הצעה לזנות, ר"ל. יש כאן מדרגה נמוכה עוד יותר של כסא הכבוד – כסא הכבוד של המלאכים נקרא כסא, כסא הכבוד של הצדיקים נקרא הדום וכסא הכבוד של בעלי התשובה נקרא מצע. הכסא הוא בעולם הבריאה (שנקרא בפירוש עולם הכסא^{יז}, "אמא מקנא בכורסיא"^{יח}); ההדום הוא בעולם היצירה, עולם מדות הלב, האהבה היראה (שאינן תדירות, כשינויי האדם); המצע הוא בעולם העשיה^{יט} (שרובו רע^כ, "מצעות שהציעה לו באיסור", אך ה"מעט טוב"^{כא}

שיש שם הוא "טוב מאד"^{כב}). "המעשה הוא העיקר"^{כג} – דווקא במצע שבעולם העשיה מתגלה העצם (והוא סוד תיקון הברית, גילוי השלמות העצמית של האדם, כנודע^{כד}).

עליה מדרגה לדרגה

אך נודע שצריך לילך ממדרגה אחר מדרגה מעט מעט, ולא לעלות בפעם אחד, כמו שאמר הכתוב (שמות כ, כג) ולא תעלה במעלות וגו'. וצריך שיהיה המדרגות דומה לדומה, שלא יהיה מהות המדרגה של עכשיו כמו שלפניה. וצריך בתחלה

יז ראה פרדס רמונים שכ"ה פ"ו. ובכ"מ.
יח תקו"ז תקנו ו (כג, א).

יט המצע הוא המטה בסוד ארבעה תיקוני שכונתא (זהר ח"ב קלג, א) – "מטה ושלחן וכסא ומנורה" (מלכים ב ד, י) – שכנגד העולמות אבי"ע למטה למעלה (ראה גם כסא נכון לרמ"ד וואלי עה"פ). המטה בעשיה, למעלה ממנה השלחן שביצירה, שהוא כאן בחינת הדום, ולמעלה ממנו הכסא שבבריאה. המנורה, שבאצילות, היא סוד גילוי עצם הכבוד השורה על הכסא.

כ ע"ח שמ"ז פ"ד; שמ"ט פרקים ג'ו.

כא ראה לקו"מ רפב.

כב בראשית א, לא.

כג תקו"ז תקנו ס (צג, ב); תקנו ע (קלג, ב). ראה אבות פ"א מ"ז.

כד תורת שלום עמ' 172-173.

שם שאחזהו בציצית ראשו והעלוהו לתשובה, כי הכוונה על ידי הסתכלות היתה האחיזה לבוא למדרגת תשובה. וכן נבי אותו ששלח ארבע מאות זוז להזונה ועל ידי ציצית חזר בתשובה, עד שאמרו

אותן מצעות שהציעה לו באיסור וכו' (מנחות מד.). כי נודע שכל אהבה רעה שמתעוררת באדם צריך להביאה אל הטוב, שיתחיל לאהוב בהתעוררות האהבה את הבורא ית"ש, וכיוצא בשאר המדות, ועל ידי זה נעשה הרע כסא אל הטוב. וזהו לשון מצעות, שהוא ג"כ בחי' כסא, שעל ידי אהבה שהיה השראת הרע עליו, על ידי אהבה זו חזר בו ואחז בזה בבורא ית"ש ואהב אותו עד שפירש מן

הרע. וזהו מצעות שהציעה באיסור הציעה בהיתר. והבן. וכל זה הוא על ידי בחינת ציצית כאמור לעיל. בסיפור הזונה שנשכרה בארבע מאות זוז^{טז}, מכח התשובה של הציצית, נתקיים בסופו של דבר "הרע כסא לטוב", כאשר "אותן מצעות

טז ארבע מאות הזהובים שנשלחו לאותה זונה רומזים ל"ארבע מאות שקל כסף" (בראשית כג, טז) – סוד "ת עלמין דכסופין דיתרי צדיקא לעלמא דאתי" (ראה זהר ח"א קכג, ב) – בהם רכש אברהם אבינו (איש החסד והאהבה, כ"ל) את מערת המכפלה. אברהם ושרה הם סוד אבא ואמא עילאין (לקו"ת להאריז"ל פרשת תולדות), ואת מערת המכפלה – שהיא יסוד אמא עילאה (ראה פע"ח שער הק"ש פכ"ה; לקו"ת האריז"ל ח"י שרה. ובכ"מ), מקור כח הזוגיות וכח ההכפלה בקיום "מצוה רבה" של "פרו ורבו" (בראשית א, כח; תוס' פסחים פח, ב ד"ה "כופין לשבת"; גיטין לח, א ד"ה "כל המשחרר") – רכש אברהם כדי להזדווג עם שרה בבחינת לעתיד לבוא, ביאה עתידית, דווקא לאחר מותה מעלמא דין, עלמא דשקרא. חז"ל דרשו שזונה היינו "זו נאה" (עירובין סד, א), ובקדושה היינו סוד הידורני מצוה, בבחינת "זה אלי ואנוהו" (שמות טו, ב; שבת קלג, ב) העולה 127 שנות חיי שרה. שרה עצמה היא יסכה, שהכל סוכין ביפיה (מגילה יד, א) – היא "אשה יפת מראה" (בראשית יב, יא) בגשמיות, מעשיה נאים, והכל מתאווים ליפיה הגשמי והרוחני – והיא אף נלקחה, כעין זונה, לבית פרעה ולבית אבימלך (הכל בהוראת הנהגת אברהם אבינו). כיוצא בכך התאוה הכל לאותה זונה בכרכי הים, שבסופו של דבר חזרה בתשובה והתגיירה כהלכה, ובודאי היה בה ניצוץ של שרה אמנו, אשר עסקה בגיור הנשים של כל העולם כולו (בראשית רבה לט, יד).

עולים לים, ים החכמה, עד לחכמה סתימאה ("כח המשכיל"). מהים עולים לרקיע, ורקיע הדעת^{כז}, היינו שרש הדעת שמעל לחכמה, כנודע (דעת דרדל"א שמעל לחכמה סתימאה דאריך). על ידי תשובה שלמה עולים מהרקיע לכסא הכבוד, סוד בינה דרדל"א ("תענוג פשוט הבא במורגש", בלשון החסידות^{כח}), כאשר על הכסא יושב האדם העליון, אדם קדמון (שהוא גם "אדם" וגם "לא אדם", גם "אדם" וגם "קדמון", כנודע^{כט}), סוד כתר־חכמה דרדל"א ("לא אדם", "קדמון", בכתה, ו"אדם" בחכמה, "חכמת אדם"^ל, סוד כח־מה^{לב}, כח אדם) עם "חביון עז העצמות"^{לג} השורה בו.

אותו מבנה מתקיים גם בדרגות נמוכות יותר: התכלת – צבע השמים בשקיעה^{לד}, כחול עמוק הנוטה לשחרות (כנודע^{לה} ש"נהורא תיכלא" היינו "נהורא אוכמא", אור האש הנאחז בפתילה) – היינו סוד "בורא חשך"^{לו} של עולם הבריאה, עולם הכסא. כלומר, התכלת עצמה היא כסא הכבוד, ומכסא הכבוד של עולם הבריאה עולים ומגיעים, על ידי תשובה, לכסא הכבוד של עולם האצילות^{לז}; מהתכלת עולים לים, המלכות דאצילות, כנודע^{לח} סוד "כל הנחלים הולכים אל הים"^{לט} (כחב"ד דבריאה מכונים

לבוא על ידי הסתכלות הציצית לבחינת ים, שהוא ים החכמה, להמשיך דעת שלו לים החכמה. ואחר כך עולה למעלה לבחינת רקיע, ואחר כך זוכה לבחינת כסא הכבוד.

וזוהו לא בשמים היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו (דברים ל, יב-יד). הכוונה שלא יוכל לבוא לבחינת ים ולבחינת שמים שהוא בחינת רקיע, כי קרוב הוא כמו כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך וגו', שלא יהיה ח"ו עסק התורה ותפלתך אחד בפה ואחד בלב, אלא אחדות גמור יהיה ליחד המחשבה והדבור. והבן.

אל לו לאדם להעפיל לעלות בקדש עד רום המעלה בבת אחת. צריך לעלות מדרגה לדרגה, מהסתכלות בתכלת לים, שהוא ים החכמה, מהים לרקיע ומהרקיע לכסא הכבוד, כסדר דרשת רבי מאיר. השלבים הללו, בסדר העליה בקדש מלמטה למעלה, מפורטים מלמעלה למטה בפרשת התשובה, בפסוקים "לא

בשמים היא... ולא מעבר לים היא... כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו"^{כה}: חוט התכלת מחבר את הלב לפה, "בפיו ובלבבך לעשותו", שיהיו פיו ולבו שוים בעסק התורה והתפלה, בסוד "לב חכם ישכיל פיהו"^{כו}, ומשם ממשיכים אל הים (שכבר "לא מעבר לים") ואל הרקיע (שכבר "לא בשמים").

ובערכי הקבלה: תכלת נוטריקון "כליל תפארת"^{כז} – יחוד תפארת ומלכות, הנאצלת מתפארת ז"א, יחוד קוב"ה ושכינתיה. משם

כה דברים ל, יד.

כו משלי טז, כג.

כז תפלת שחרית של שבת.

כח זהר ח"ב רט, ב; שעה"ה"א פ"ה. ובכ"מ.

כט ראה תו"ח נח מז, ג; וישלח קפד, ג. ובכ"מ.

ל ראה זהר ח"ג קלו, ב; **שיעורים בסוד ה'** ח"ב עמ' קמא.

לא קהלת ח, א.

לב זהר ח"ג כח, א; לד, א; רלה, ב. ובכ"מ.

לג שער מאמרי רשב"י פירוש ספד"צ פ"א (ע"פ חבוקק ג, ד).

לד ראה רש"י במדבר טו, מו.

לה זהר ח"א נא, א.

לו ישעיה מה, ז.

לז **תכלת כסא הכבוד** משלימים ל'968, הרבוע הכפול של 22, כב אתון דאורייתא (תורת האצילות, תורת משיח, ותורת הבריאה, התורה שלנו, שאמנם "הכל היא בפני תורתו של משיח", ובכל זאת, מההבל דוקא עולים לעצם, וד"ל). שני השלבים שביניהם, **ים ירקיע**, עולים 430 (ה"פ אלהים, נפש, שקל הקדש וכו').

לח ראה זהר ח"א ל, א. ובכ"מ.

לט קהלת א, ז.

הצלם הוא

אור ישר הירד
מלמעלה למטה,
"שם הוי' נקרא
עליך", ואילו
הדמות היא אור
חוזר העולה
מלמטה למעלה,
עליה מדומה
לדומה, כאשר
דווקא בעליה
מתקיים "כל
אור חוזר - חוזר
לקדמותו ממש"

על הכסא^{מח}. ורמז: חמשת שלבי
העליה - **תכלת, ים, רקיע, כסא**
הכבוד, כבוד - עולים יחד 1430,
הכל פעמים הוי' מט!

סוד הדמות

הדגש כאן על העליה בהדרגה
נלמד משלבי ה"דומה" השונים
- תכלת דומה לים שדומה
לרקיע שדומה לכסא הכבוד, כך
שבעצם תכלת דומה לים, דומה
לדומה לרקיע ודומה לדומה
לדומה לכסא הכבוד, ודוק היטב.
כל "דומה" הוא **הדום** ומטפסים
מעלה בהדרגה מהדום להדום^ג.
התכלת ("חוט"), ה"דומה",

היא סוד הדמות של "נעשה אדם בצלמנו
כדמותנו"^{נא}. לעומת זאת, התפילין ("שרוך נעל")
הם בסוד הצלם שבו. תפילין של ראש מגלים
באדם את "צלם אלהים" בו נברא^{נב}, ואזי אימתו
מוטלת על הכל^{נג} - "וראו כל עמי הארץ כי שם
הוי' נקרא עליך ויראו ממך"^{נד}.

מח "על הכסא" הוא סוד שם הוי' ברבוע פרטי - על עולה
י ברבוע, הכ עולה ה ברבוע ויסא עולה ו ברבוע ועוד ה
ברבוע - בגימטריא מקום, כנודע, היינו ש"על הכסא" יושב
המקום ב"ה, "הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו"
(בראשית רבה סח, ט), כנ"ל.

מט ראשי התבות (ת י ר כ ה כ) עולים 655, הקדוש ברוך
הוא! סופי התבות (ת ט ע א ד ד) עולים 519, חתן וכלה.
אמצעי התבות (כל קי ס כבו - עד כאן 248, אברהם - בו)
עולים 256, אהרן (אברהם ואהרן הם סוד "אהבת עולם"
ו"אהבה רבה", הראשונה מגיעה כאן עד כסא הכבוד
והשניה עד הכבוד שעליו, וד"ל).

נ בסוד תיקוני שכינתא - הנ"ל הערה יט - ההדום הוא
בחינת שלחן. "שלחן בצפון" (ב"ב כה, ב), קו העליה מעלה
מעלה (משלחן לשלחן), וד"ל.

נא בראשית א, כו.

נב בחסא אדה"ר הסתלק הצלם, והראשון שזכה שוב
לסוד הצלם היה **אברהם**, בגימטריא "בצלם אלהים"
(בראשית א, כז, ט; ו; מדרש רבי דוד הנגיד ג, ב).

נג ע"פ שבת קנא, ב.

נד כלומר, "שם הוי'" (ש"נקרא עליך") הוא ה"צלם
אלהים". שם צלם משלימים ל-500, "פרו ורבו", ה"מצוה
רבה" לה זכה אדם הראשון בעודו צדיק גמור, טרם החטא,

"כסא הכבוד" ביחס ל"כבוד
נברא"^מ של מלכות דאצילות);
מהים, המלכות דאצילות, עולים
לרקיע, סוד היסוד דאצילות
(רקיע סתם בשבעה רקיעים
היינו ספירת היסוד^{מא}); מהרקיע,
היסוד דאצילות, עולים על ידי
תשובה לכסא הכבוד העיקרי,
של עולם האצילות, בינה-אמא
דאצילות (שהרי שרש היסוד
בבינה^{מב}). בהתבוננות זו עצם
הכבוד היושב-שורה על הכסא
היינו חכמה עילאה דאצילות
בה מתגלה "אחד האמת"^{מג}),
סוד "כבוד נאצל", "לב נתיבות
פליאות חכמה"^{מד} (שהנעלה

שבהם, נתיב ה-לב, הינו "שכל מופלא"^{מה} -
"גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"^{מו}).

ולסיכום שתי ההקבלות השונות:

תכלת	תפארת ומלכות	בריאה
ים	חכמה סתימאה	מלכות דאצילות
רקיע	דעת דרדל"א	יסוד דאצילות
כסא הכבוד	בינה דרדל"א	בינה דאצילות
כבוד (על הכסא) כתר וחכמה דרדל"א חכמה דאצילות		
אמנם ישנם שלבים מדורגים של עליה, אך		
התכלת רומזת כבר מהתחלה לתכלית ^{מז} -		
להגיע עד לכסא הכבוד ולעצם הכבוד השורה		

מ הקדמת תקו"ז, ה, א.

מא וראה זה ח"א קסב, ב.

מב בתהו הוא סוד "שאל" [המלך הששי, שכנגד היסוד]
מרחובות הנהר [בינה] (בראשית לו, יז) ובתיקון סוד יוסף
שהיה "יפה תאר ויפה מראה" (בראשית לט, י), ר"ת יתום,
יתום מאמו רחל שהיתה "יפה תאר ויפת מראה" (בראשית
כט, יז), כנודע (ע"ח שער הכללים פ"ד).

מג תניא פל"ה בהגהה.

מד ספר יצירה פ"א מ"א.

מה הקדמת הראב"ד לספר יצירה; פרדס רמונים שער
הנתיבות.

מו תהלים קיט, יח.

מז בסוד הציצית הלבן הוא הראשית (לובן העליון)
והתכלת היא התכלית, ודוק.

הצלם הוא בחינת

צדיק והדמות
בחינת בעל
תשובה

בתורה זו עוסק

בעל המאור
עינים דווקא
בסוד הציצית
(הדמות), ולא
בתפילין (הצלם)
שנזכרו באותו
מאמר, בשל
מעלת הדמות,
שתכליתה עליה
של תשובה
וגאולה

וד"ל.

נה שער האמונה (אדה"א) פט"ו (ובהמשך שם). ובכ"מ.
נו משלי י, כה.
נד ברכות לד, ב.

בסוף גלותן ומיד הם נגאלים^{נח} על ידי משיח
בן דוד, שהוא בעל תשובה (כדוד אביו^{נט}) ו"אתא
לאתבא צדיקא בתיובתא"^ס.

צדיק ובעל תשובה הם גם בסוד איש ואשה
(שהם עצמם צלם ודמות, כנודע^{סא}), חתן וכלה,
כאשר בציצית גופא התכלת היא לשון כלה –
העולה בכלות הנפש של "כלתה נפשי"^{סב} (כלה
תתאה) ו"כלה שארי"^{סג} (כלה עילאה)^{סד} –
ואילו לבן הוא סוד החתן. תכלית הכלה ("כבוד
כלה") להיות כסא הכבוד לחתן ("כבוד חתן").
בתורה זו עוסק בעל המאור עינים דווקא
בסוד הציצית (הדמות), ולא בתפילין (הצלם)
שנזכרו באותו מאמר, בשל מעלת הדמות,
שתכליתה עליה של תשובה וגאולה. והוא מסיים
את דבריו:

ונמצא כי בודאי לזכות גדול נחשב מה שניתן
להם מצות ציצית לישראל, כי בלעדה לא יבואו
לידי תשובה כאמור לעיל, כי אם על ידי הסתכלות
האמור יבואו לידי תשובה.

נח רמב"ם הלכות תשובה פ"ז ה"ה.

נט ראה מו"ק טז, ב; ע"ז ד, ב"ה, א.

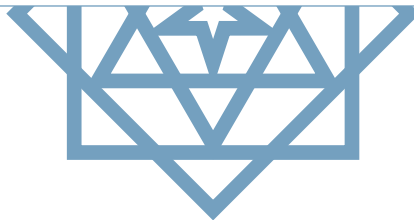
ס ע"פ זהר ח"ג קנג, ב. לקו"ת שמע"צ צב, ב ועוד.

סא ראה זהר ח"ג לה, ב; ע"ח שכ"ה דרוש א.

סב תהלים פד, ג.

סג תהלים עג, כו.

סד ראה לקו"ת שה"ש א, א ואילך.

ניגון

598 | כ"ה שבט תשפ"ה

$\text{♩} = 72$
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

פניני זהר

פרשת לך-לך

כח הפז

קיצור מהלך השיעור

למדור **פניני זהר** – המופיע זו הפעם השלישית, "בתלת זימני הוי חזקה" – אנו זוכים לכבוד **תהא שנת פז**. השבוע עוסק המדור ב**סוד הפז** עצמו – ביאור סיפור יפהפה של הזהר על צמיחתו של רבי **יוסי בן פזי** שקבל **כוס־פז** מיוחדת, המורה דרך **בחינוך ובכח הזהב להוציא לפועל את מאווי הנפש** הכמוסים ביותר.

רבי יוסי בן פזי

מתוך ביאור הפסוק "שכרך הרבה מאד"^א
דן הזהר בשכר התורה בעולם הבא ובעולם הזה ומספר סיפור^ב:

רבי אבא כד אתא מהתם, הוה מכריז מאן בעי עותרא, ומאן בעי אורכא דחיי בעלמא דאתי, ייתי וישתדל באורייתא, הו מתכנשין כולי עלמא לגביה, רווק חד הוה בשיבבותיה, יומא חד אתא לגביה, אמר ליה רבי בעינא למלעי באורייתא כדי שיהיה לי עותרא, אמר ליה הא ודאי, אמר ליה מה שמך, אמר ליה יוסי, אמר לון לתלמידוי דיקרון ליה רבי יוסי מארי דעותרא ויקרא, יתיב ואתעסק באורייתא, ליומין הוה קאים קמיה, אמר ליה רבי אן הוא עותרא,

אמר שמע מינה דלאו לשם שמים קא עביד, ועאל לאדריה, שמע חד קלא דהוה אמר לא תענשיה, (תוב לגביה) דגברא רבא ליהוי, תב לגביה, אמר ליה תיב ברי תיב, ואנא יהיבנא לך עותרא. אדהכי אתא גברא חד, ומאנא דפז בידיה, אפקיה ונפל נהורא בביתא, אמר ליה רבי בעינא למזכי באורייתא, ואנא לא זכינא, ובעינא מאן דישתדל באורייתא בניני, דהא אית לי עותרא סני, דקא שבך לי אבא, דכד יתיב על פתוריה הוה מסדר עליה תליסר כסי מאלין, ובעינא למזכי באורייתא, ואנא יהיבנא עותרא, אמר ליה לההוא רווק, תשתדל באורייתא ודא יהיב לך עותרא, יהב ליה ההוא כסא דפז, קרא עליה רבי אבא (אויב כח יז) לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז, יתיב ולעא באורייתא, וההוא בר נש הוה יהיב ליה עותרא. ליומין עאל חמידו דאורייתא במעוי, יומא חד הוה יתיב והוה בכי, אשכחיה רביה דהוה בכי, אמר ליה על מה קא בביתא, אמר ליה ומה

נערך מרשימת הרב ע"י איתאל גלעד. י"ג תשרי פ"ו.

א בראשית טו, א.

ב זהר ח"א פח, ב'פס', א (סתרי תורה). בכל הבא לקמן ראה גם תפארת לוי יצחק אות כו.

בא איש אחד וכלי של פז בידו. הוציא אותו ונפל אור בבית. אמר לו: רבי, אני רוצה לזכות בתורה ואני לא זכיתי, ורוצה מי שישתדל בתורה בשבילי, שהרי יש לי עשר רב שהשאיך לי אבי, שכאשר ישב על שלחנו היה מסדר עליו שלשה עשר כוסות מאלו, ואני רוצה לזכות בתורה ואני נותן עשר. אמר לאותו הרוק: תשתדל בתורה, וזה נותן לך עשר. נתן לו אותו הכוס של הפז. קרא עליו רבי אבא: (איוב כח) לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז. ישב ולמד בתורה, והאדם ההוא היה נותן לו עשר. לימים נכנסה חמדת התורה למעיו. יום אחד היה יושב והיה בוכה. מצא אותו רבו שהיה בוכה. אמר לו: על מה אתה בוכה? אמר לו: ומה אני מניח את חיי העולם הבא בשביל זה? איני רוצה אלא לזכות אצלי. אמר: עכשו מזה נשמע שהנה עשה לשם שמים. קרא לאותו האיש, אמר לו: טול את עושרך ותן אותו ליתומים ועניים, ואני נותן לך חלק יתר בתורה בכל מה שאני לומד. החזיר לו רבי יוסי אותו הכוס של פז, ועד היום לא סר שמו, ומבניו בן פז, והינו רבי יוסי בן פז, וזכה לכמה תורה הוא ובניו (משום שלמד תורה). שאין לך שכר טוב בעולם כמי שלומד תורה ומקים אותה.]

מנחנא חיי דעלמא דאתי בנין האי, לא בעינא אלא למזכי לגבאי, אמר השתא שמע מינה דהא לשם שמים קא עביר, קרא ליה לההוא גברא, אמר ליה טול עותרך, והב ליה ליתמי ולמסכני, ואנא יהיבנא לך חולק יתיר באורייתא בכל מה דאנן לעאן, אהדר ליה רבי יוסי ההוא כסא דפז, ועד יומא לא אעדי שמיא ומן בנוי בן פז, והיינו רבי יוסי בן פז, וזכה לכמה אורייתא הוא ובניו (בנין דלעא באורייתא), דלית לך אגר טב בעלמא כמאן דלעי באורייתא (ומקיימה).

רבי אבא כנגד הבינה, עליה נאמר "מצפון זהב יאתה", לכן הוא המבטיח עשירות ללומד תורה. אכן, תכונת הבינה היא "מבין דבר מתוך דבר" – רבי אבא מצפה שיתקיים בלומד לשם ממון "מתוך שלא לשמה בא לשמה"

[תרגום: כשבא משם רבי אבא, היה מכריז: מי רוצה עשר ומי רוצה ארך חיים בעולם הבא, יבא וישתדל בתורה. היו מתכנסים אליו כל העולם. היה רוק אחד בשכונתו. יום אחד בא אליו. אמר לו: רבי, אני רוצה לעסק בתורה כדי שיהיה לי עשר. אמר לו: הנה ודאי. אמר לו: מה שמך? אמר לו: יוסי. אמר לתלמידיו שיקראו לו רבי יוסי בעל העשר והכבוד. ישב והתעסק בתורה. לימים היה עומד לפגיו. אמר לו: רבי, איפה העשר? אמר: נשמע מזה שלא עשה לשם שמים. נכנס לחדרו, שמע קול אחד שהיה אומר: אל תעניש אותו (שוב אליו), שיהיה איש גדול. שב אליו. אמר לו: שב, בני, שב, ואני נותן לך עשר. בינתים

טעם מצוה

מאמר לכל פרשת שבוע הלוקח נושא הלכתי
תוך חיבור בין הנגלה לפנימיות.

ב' כרכים

https://bit.ly/t-mitzva | 058-672-9270

סבלנות בחינוך

בין חכמי הזהר, תלמידי רשב"י, מכוון רבי אבא כנגד הבינה^ג, עליה נאמר "מצפון זהב יאתה"^ד, לכן הוא המבטיח עשירות ללומד תורה. אכן, תכונת הבינה היא "מבין דבר מתוך דבר"^ה – רבי אבא מצפה שיתקיים בלומד לשם ממון "מתוך שלא לשמה בא לשמה".^ו כשעובר זמן רב, ומתברר שהתלמיד עדיין חומד ממון – ובעצם עושה את תורתו קרדום לחתוך בה, להשיג באמצעותה ממון בפועל^ז – רבי אבא רצה להענישו (מתאים לתכונת "מינה דינין מתערין"^ח, השייכת לחיצוניות הבינה, דין על מי שנשאר בחיצוניות, "שלא לשמה", ולא נכנס לפנימיות, "לשמה"). אכן, כשנכנס לחדרו להתפלל שייענש אמרו לו מהשמים

יש כאן לימוד גדול בחינוך – אין שום יאוש כלל! גם כשעובר זמן, ונדמה שאין פירות לתהליך החינוכי, צריך להתאזר בסבלנות ולהאמין לשמוע שעתידי לצמוח כאן אדם גדול

– סבלנות! סופו של התלמיד להיות גדול. רבי אבא התאזר בסבלנות – האמא הרחמנית שבו (אמא-בינה) קבלה את המסר מן השמים, והתגברה על הדחף של האבא להעניש^ט (תוך התלבשות בלבושי הדין של חיצוניות אמא) – ולא רק שלא הפעיל דינים, אלא מלא את

ג קול ברמה ריש האדרא רבא (ח, ב). ניצוצי אורות על זהר ח"ג קכז, ב.
ד איוב לז, כב. ע"ח ש"ג פ"ב. ובכ"מ.
ה ראה רש"י על דברים א, יג ועוד (ע"פ חז"ל בכ"מ).
ו פסחים נ, ב; זהר ח"ג רעז, א.
ז הדבר בולט מהדגשת הזהר שמדובר ברוק, שלא נזקק לממון 'בלית ברירה', כדי לפרנס את משפחתו, אלא לכאורה במי שלומד באופן עליו נאמר "כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם" (נדרים סב, א) – ראוי שיהפך לעקר שאינו מוליד, היינו למי שלא זוכה להוליד חידושי אמת בלימודו.
ח ראה זהר ח"א קנא, א; ע"ח ש"ג פ"ח; שם ש"ד פ"ב.
ט וראה זהר ח"ב קצ, ב.

מבוקשו של התלמיד וזימן לו "כסא דפז". ואכן, לאחר שעבר עוד זמן נכנסה חמדת התורה במעיו של התלמיד (והחליפה את תאות הממון-המעוות, הקשורה גם בתאות אכילה שבמעיים), הוא בכה והתחרט על שלמד עד כה שלא לשמה, הפסיק את הלימוד תמורת ממון ואף החזיר את כוס הפז לבעליה, והפך לאדם גדול בלימוד התורה לשמה. על שם אותה כוס פז נקרא שמו ושם בניו אחריו "בן פזי".

יש כאן לימוד גדול בחינוך, שלגבי התלמיד-המקבל (היינו כל יהודי שרוצים לקרבו) – אין שום יאוש כלל! גם כשעובר זמן, ונדמה שאין פירות לתהליך החינוכי, צריך להתאזר בסבלנות ולהאמין-לשמוע שעתידי לצמוח כאן אדם גדול.

כח הפז – להוציא מההעלם שאינו במציאות

"מתוך שלא לשמה בא לשמה" הוא משום שבתוך ה"שלא לשמה" מסתתר רצון פנימי ועצמי "לשמה". כאן בתחלה אותו רצון היה ב"העלם שאינו במציאות", והלימוד לא חולל שום שינוי. רק לאחר הקול מן השמים שהתלמיד עתיד להיות גברא רבא, ולאחר שזכה ב"כסא דפז", אותו רצון כבר היה ב"העלם שישנו במציאות", עד שהתגלה בפועל, במודע. כלומר, דווקא מציאות העושר בפועל (שברקע שלה הבטחת גדולה, שנלווה לה גם כבוד) גרמה לרצון הטוב לצאת מההעלם שאינו במציאות להעלם שישנו במציאות (שעדיין אינו במודע, אך הוא כבר קרוב יותר לגילוי). עיקר החידוש הוא שגם כאשר הרצון "לשמה" הוא בהעלם שאינו במציאות הוא עתיד להתגלות בסופו של דבר. דווקא הזהר, נשמתא דאורייתא, רגיש לרצון נעלם כזה ובטוח שהוא עתיד להתגלות (בעוד שלפי נגלה, גופא דאורייתא, יש האומרים^א

י הרי ההצדקה-ההצטדקות של תאות ממון היא החשש פן יחסר לחמו (אלא שהחשש הופך לאובססיה ורדיפת ממון הרבה מעבר למה שאדם יוכל לאכול בכל ימי חייו).
יא ראה תוספות ברכות זי, א ד"ה "העושה". וראה חתן

יש כח בתאות

הפז כפשוטה
להוציא את הרצון
העצמי מעומק
הלא־מודע שאינו
במציאות ולהגיע
ל"אתהפכא
חשוכא לנהורא",
הפיכת זדונות
לזכויות עם מעלת
"יתרון האור מן
החשך"

מהמסובב, כנודע^{טז}).

וכמה רמזים באותה "כסא דפז" (ששרשה בעלמא דאתכסיא, בינה עילאה): "כסא דפז" עולה ב"פ (ממוצע כל מלה) **אלהים**, ב"פ **כוס**, ב"פ **יוסי**, שם התלמיד! (ובלשון הקדש, **כוס פז** עולה **גל עיני**^{יז}). על הכוס הזו קרא רבי אבא "לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז". ידוע^{יח} שכל **כוס**, בגימטריא **אלהים**, היא **כלי הוי'**, וכלי **אלהים** (היינו **כלי-כוס**) הוא **עולם**. "ותמורתה" אותיות **תורה-מות** (ותמ-ורתה) רמז ל"אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהם"^{יט}, "אדם כי ימות באהל"^כ הממית את כל תאוותיו, החל מתאות ממוין. "**כלי פז**" (ג"פ **מט**) עולה 147, חיי יעקב אבינו, הממוצע של כל אות ב-"אמת, סוד "תתן אמת ליעקב"^{כא}, עמוד התורה, "אין אמת אלא תורה"^{כב}. ביחד, "ותמורתה **כלי פז**" עולה **כוס יוסי** פעמים **זהב** (בן פזי)!

טז ראה ד"ה "ואתה ברחמיך" תשמ"ח פ"ז. ובכ"מ.

יז תהלים קיט, יח.

יח ברית כהנת עולם מאמר "יחוד שם שמים" פ"ג.

יט שבת פג, ב.

כ במדבר יט, יד.

כא מיכה ז, כ.

כב פסיקתא דרב כהנא פסקא טו אות ה; ירושלמי ר"ה

פ"ג ה"ח; הקדמת איכה רבה פסקה ב.

שהכלל "מתוך שלא לשמה בא לשמה" תקף רק כשאדם מודע לכך שלימודו הוא שלא לשמה, ורוצה להגיע ללימוד לשמה – ובודאי שאינו עושה את תורתו קרדום לחתוך בו – היינו שהרצון "לשמה" נמצא בהעלם שישנו במציאות). שלשת השלבים – העלם שאינו במציאות (יכולת), העלם שישנו במציאות (כח) וגילוי (פועל) – הם תהליך של חש-מל-מל^כ, וד"ל.

עולה מכאן שיש כח בתאות

הפז, כפשוטה – ודווקא כאשר

מגשימים אותה – להוציא את הרצון העצמי מעומק הלא־מודע שאינו במציאות (עד ל"עמוק עמוק מי ימצאנו"^{כג}, בהיותו לא במציאות כלל). ממילא, מוצדק שבסופו של דבר נקרא רבי יוסי בן פזי על שם הכסא דפז, שהיא היתה הזדמנות הפז – על ידי השגת התאווה דווקא – להגיע ל"אתהפכא חשוכא לנהורא"^{כד}, הפיכת זדונות לזכויות עם מעלת "יתרון האור מן החשך"^{כה} (כאשר הסבה שפועלת את הדבר היא למעלה

עם הכלה הערות קו וקרח.

יב כש"ט (קה"ת) אות כח.

יג קהלת ז, כד.

יד זהר ח"ג רסז, א.

טו קהלת ב, יג.

חדש על המדף

אסתכל באוריתא

הספר כולל שיעורים רבים מתוך גליונות נפלאות המנחשים את המפגש בין התורה התורה והמורע. פסיכולוגיה, פילוסופיה, מתמטיקה, פיזיקה, רפואה וכלכלה.

<https://bit.ly/istakel> | 058-672-9270

הסיפור החסידי

ר' לייב בעל הייסורים | לאות ולמופת

רבי לייב מטערקיש-מאהילוב, המכונה רבי לייב בעל הייסורים, היה מגדולי תלמידיו של בעל התניא וממייסדי קהילת חב"ד בחברון. פרטים רבים על חייו אינם ידועים ושמו נקשר בעיקר בייסורים רבים שעבר. היה מראשוני חסידי חב"ד שהתיישבו בחברון, ונודע כגדול בתורה וכירא אלוקים אשר אדמו"ר הזקן מינה אותו להדריך את האברכים הצעירים. בזקנתו עבר לצפת, ושם נסתלק בט"ו בחשוון תקצ"ד כשהוא זקן ושבע ימים. לפני פטירתו ציווה כי מי שיהיה בעת צרה ישתטח על קברו וייוושע, ומסורת זו נשמרת עד היום.

לייב הנ"ל לא היה יכול לישון בבית בשום אופן ויצא אל החצר, והיה שם עגלה עם תבן והניח לנוח מעט. והיה בבוקר כשהתחיל להאיר מעט, ראה פתאום מחנה גדול של נפטרים שהיה מכיר אותם מכבר, איך שהולכים סמוך אצלו, ונתפחד מאוד וטמן פניו בתוך התבן. אך קרב אצלו אחד בסמוך, ולקח אותו בזרועו ומשך אותו כדי שיהפוך פניו. ואמר לו בזה הלשון: עתה כשראית בעיניך — תאמין מה שאמר לך הבעש"ט, והלך לו. וזה היה מהדברים שהתחיל להתקרב אצל הבעש"ט.

בשנים הבאות התחזק ר' לייב בדרכי החסידות, וכשאדמו"ר הזקן ביקר בטערקיש-מאהילוב (בעת נסיעת רבי מנחם מענדל מוויטעבסק לארץ ישראל), התקרב אליו ר' לייב והיה לאחד מחסידיו.

סיפור נפלא אודות רבי לייב בעל הייסורים, כתב הרבי הריי"צ לחתנו [כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש] (נרפס בשעתו ב'התמים'):

"שמעתי כי פעם אחד לימודו דא"ה אשר למד הרה"צ החסיד ר' לייב נ"ע מטערקיש-מאהילוב, התעורר אברך אחד בעל כשרון והתדבק בלימוד דא"ה. וכעבור איזה זמן התחיל להתפלל בארוכה ולהתנהג בדרכי חסידי חב"ד.

חברי האברך ובני גילו, שהיו מחסידי אדמו"ר

על תחילת התקרבותו של ר' לייב לתורת החסידות עוד בזמנו של הבעש"ט, מסופר בזכרונותיו של המשפיע ר' שלמה-זלמן הבלין ע"ה: "שמעתי מהרב ר' יצחק ביק, ששמע מאביו ז"ל שהיה רב בעיר מאהילוב הנ"ל ומשפחתם היו רבנים עד הבעש"ט דור אחר דור (זקנם היה רב במעזיבו בימי הבעש"ט נבג"מ), וסיפר לו שר' לייב הידוע, שהיה בעיר מאהילוב הנ"ל בימי אדמו"ר הזקן, היה מתנגד.

אך פעם אחד בא לשם הבעש"ט ז"ל ותלמידו ר' זאב קיצעס, ונתאכסנו אצל ר' לייב הנ"ל בבית קטן, והבעש"ט ישב על תיבה אחת, וראשו היה מוקף עם מטפחת הראש עם הפנים, בגלל הפרעושים והזבובים.

ר' זאב הנ"ל עם ר' לייב ישבו ביחד, ור' זאב סיפר לר' לייב מהגדולות והמופתים מהבעש"ט נ"ע. והשיב לו ר' לייב: "אין אני מאמין בזה". אחר כך סיפר לו עוד מאיזה מופת, והשיב לו גם כן שאינו מאמין. אז ענה לו הבעש"ט מרחוק: בזה תאמינו שהוא אמת. השיב לו ר' לייב: אין אני מאמין לכם גם כן ענה לו הבעש"ט ז"ל: אם אין אתם מאמינים לזה, אז תראו זאת בעיניכם, והלך מאיתם.

ועבר איזה זמן, והיה

חמימות גדולה בבית, ור'

נערך ע"י יהודה הס.

בסיפורים שלפנינו ניתן למצוא רמז לתשובה: קטנות המוחין המיוחסת להתפעלות ממופתים, אין פירושה טפשות או ילדותיות בדווקא. הלא רבי לייב, גם בהיותו רב חשוב ועובד ה', נזקק למופת על מנת להתנער מעמדתו הקודמת ולהתקרב לבעל שם טוב. גם אדמו"ר הזקן, כשחש במצוקת האברך, לא זלזל בה אלא מיהר לכתוב לר' לייב כדי להפיג את צערו של התלמיד הצעיר.

אין זאת אלא, שמוחין דקטנות פירושם שלב ראשוני בתהליך, בין אם מי שעובר אותו הוא רב גאון, ובין אם מדובר באברך צעיר. גם אנחנו כולנו, על פי דברי הרבי מליובאוויטש, נכנסנו לתקופה הראשונה של ביאת המשיח – "דור אחרון לגלות וראשון לגאולה". בהתאם לכך, מתאים לעסוק רבות במופתים, המערערים את מסגרות החשיבה הישנות ופותחים את ליבנו ודעתנו לשינוי המתרחש.

כל זה טוב ויפה, אך הבקיאים במשנתו של הרבי מליובאוויטש עלולים להקשות: הרי הרבי עצמו הסביר, כי בתקופה הראשונה לביאת המשיח "עולם כמנהגו נוהג", ודווקא בתקופה השנייה יתחולל שינוי בטבעו הבסיסי של העולם? על כך ניתן לענות, כי סדר זה הוא מצד ה"חפצא" של המציאות, בעוד מצד ה"גברא" החויה הפוכה: היציאה מהגלות, בטול שעבוד מלכויות (כולל כל צרות הגלות, לכלל ולפרט) ייתפס כפלא גדול ומרגש, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ואילו בשלב השני, בו עוברים לטבעי-של-נס (בו נס אינו שבירת-שגרה מרגשת, אלא דבר פשוט), הנסים כלל לא יתפסו מקום וכל המודעות תהיה פנויה בגדלות מוחין לתורתו של משיח:

"ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים ושיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר 'כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'".

(י"ב טבת פ"ב – סוד שם אהיה)

וואהל'ן, קינאו בו. ובאחד המועדים לשמחה בעת הפארבריינגען אמרו לחברם האברך הנ"ל: האדמו"ר שלך הוא בוודאי גדול ונורא – אבער א מופת, דאס קריגט מען בא אונזער רבי'ן (אבל מופת, את זה אפשר לקבל אצל האדמו"ר שלנו).

הדיבור הזה ציער את האברך במאוד, ומשך זמן מה היה חושב אם יספר דבר זה להרה"צ רבי לייב נ"ע, אם לאו. ועבר שבועות שניים או שלושה והחליט שלא לספר מאומה, והיה לו צער גדול.

ובתוך כך בא משולח מרבינו הגדול [=בעל התניא זי"ע] שהולך מעות הרמבעה"נ [קופת ר' מאיר בעל הנס] לשלחם לאה"ק ת"ו, ובידו מכתב מרבינו הגדול להרה"צ החסיד הרי"ל נ"ע במענה על הידיעות שכתב לו אודות הדרכת האברכים, כי הרה"צ החסיד הרי"ל נ"ע היה ממונה מאת רבינו הגדול להדריך ולנהל האברכים והצעירים וכללות אנ"ש במחוז ההוא.

בין התשובות של רבינו הגדול ה' גם תשובה אודות האברך הנ"ל, 'ראוי לקרבו וצריכים להפיג צער, וזה יהיה לו לאות ולאחרים למופת'.

כשמוע האברך מפי מדריכו את אשר כותב רבינו הגדול אודותיו, התחיל לבכות. וישאלהו מה אתה בוכה, ויספר לו את כל השיחה שהי' לו בין בני גילו ובניו.

ויאמר לו הרה"צ החסיד הרי"ל נ"ע: עתה הנני מבין דברי רבינו, והיש לך מופת גדול יותר מזה, להפוך חתיכות עץ לבני אדם?!

[זכרונם לברכה]

שאלת היחס בין עשיית מופתים ואמירת תורה העסיקה רבים מגדולי החסידות. היו צדיקים שנקטו שכדי לעזור ליהודים ולעורר את אמונתם, יש לעסוק בעיקר במופתים. בדרכים אחרות, כשיטת חב"ד ובית פשיסחא, הודגש לימוד התורה והחסידות, השייך למוחין גדולות, עד שזלזלו במופתים המתאימים לקטני-המוחין. אכן, דווקא בדור האחרון, הרבי מליובאוויטש אמר שיש גם לפרסם מופתים המחזקים את האמונה בה'. מה פשר ההבדל בין דורנו לדורות הקודמים?

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

רפאים

בברית בין הבתרים, מונה התורה רשימה של עשרה עממים, אבל באופן קצת שונה מבדרך כלל – במקום החוי מובאים הרפאים כאחד העממים. מה פשר השינוי הזה?

בנוסף, בתחילת ספר דברים מוזכרת ארץ הרפאים כמה פעמים [ב, יא; ב, כ; ג, יג] ופעמיים מדגיש רש"י שארץ רפאים שמוזכרת שם אינה הארץ שהובטחה לאברהם ורק בפעם השלישית בה מוזכרת ארץ עוג מלך הבשן, אומר רש"י שזו היא ארץ רפאים שהובטחה לאברהם. מדוע רש"י צריך להדגיש פעמיים שלא זו הארץ שהובטחה לאברהם במקום לפרש רק על דרך החיוב היכן שמדובר על ארץ עוג?

מענה:

כדי להבין את ענין הרפאים, צריך להבין את מקומם בין עממי כנען. סדר י' עממי כנען הוא כך, כנגד הג"ר: קדמוני – כתר, קנזי – חכמה, קיני – בינה. שלש ארצות אלה נירש לעתיד לבוא. כנגד הז"ת: כנעני – חסד, חתי – גבורה, אמרי – תפארת, פרזי – נצח, חוי – הוד, יבوسی

– יסוד, גרגשי – מלכות. אכן, בברית בין הבתרים, במקום חוי בהוד כתוב רפאים והמדרש [ב"ר מד, כג] אכן מזהה אותם כאותו עם [וכן מובא בחלק מהמפרשים] ועדיין צריך ביאור במהות הדבר.

והענין הוא שרפאים (חוץ מהפשט "שכל הרואה אותם ידיו מתרפות" המובא ברש"י דברים ב, יא) היינו לשון מתים כמ"ש "הקיצו גו' וארץ רפאים תפיל" (ראה מפרשים על הפסוק). והוא בחי' הוד – "הודי נהפך עלי למשחית כו'", "רגליה (בפרט רגל שמאל, הוד) יורדות מות". וממילא יש הרבה תהפוכות אצל רפאים וצריך לבאר איזו ארץ ניתנה לאברהם ואיזו לא. הוד הוא גם סוד, 'כליות יועצות', או 'לחיים' בנצח או 'להיפך החיים' בהוד. חלק מארץ החוי הוא גם מקום "שכם בן חמור החוי נשיא הארץ" – ארץ רפאים – שכולם מתו על ידי שמעון ולוי במעשה דינה, סוד ההוד שגם אצלה "הודי נהפך עלי גו'", ודוק.

והנה, רפאים גם לשון "ורפא ירפא", כאשר יוצא מדרשות לרשות, מדרשות שאסור לנו

לרשת לרשות שמותר לנו לרשת, "הודי נהפך", מחולה לבריא וכו'.

בחירות

מה צריך לעשות בבחירות הקרובות לכנסת, האם חשוב לבחור ובמי לבחור?

מענה:

חשוב להשתתף בבחירות (ולהביא אנשים אחרים לבחור), אין סומכין על הנס ואין לקחת סיכון בנוגע לעתיד העם היושב בציון, כמו שהדגיש הרבי בבחירות קודמות. למעשה, יש להצביע למפלגה החרדית ביותר הדוגלת ונלחמת על 3 השלמויות: **שלמות התורה** (כולל הענין שכל מי שתורתו אומנותו פטור משירות צבאי) **שלמות העם** (החל מעמידה איתנה על תיקון חק מיהו יהודי) **שלמות הארץ** (הצהרת ריבונות מלאה על כל שטחי א"י שתחת ידינו, יש"ע ועוד). גם כאשר אין מפלגה העונה כראוי על הגדרה זו, עדיין יש לבחור, תוך הכרעה מהי המפלגה הקרובה ביותר לדרך זו (ויש לה סיכוי ממשי כנראה).

אנכי והילדים

המדור לילדי ישראל

מאת הפלפלות

פלא רק יחסי

בשעורי חנוכה גופני אנחנו יוצאים לפעמים לריצה במגרש – כל הכיתה רצה יחד, בקצב אחיד, על מסלול שאורכו 800 מטר. אבל לפעמים נערכת בין התלמידים תחרות, ואז נבחרים בכל פעם רק חמשה תלמידים. בסוף המקצה עומד המורה עם שעון-עצר בידו, ורושם לכל תלמיד את הזמן המדויק שבו סים את המקצה. בתם כל הסבבים נבחרים חמשת התלמידים שרשמו את תוצאת הזמן הקצרה ביותר, וביניהם נערכת התחרות הסופית.

אם תתנו לי קפיצות או ריצות קצרות – אין בעיה, אני דוקא אוהב את הענין, אבל ריצות ארוכות כאלו הן ממש לא בשבילי. רב הילדים רשמו תוצאה בין 4 ל-5 דקות, ואילו אני רשמתי הפעם קצת מעל 5 דקות. לעמתי, ירמי, שהוא הרץ המהיר שלנו, רשם לעצמו תוצאה בהחלט נאה: 3 דקות ו-28 שניות. לא שאני מקנא

שלום ילדים!

הרבי הרש"ב, הרבי החמישי של חב"ד, היה אומר שפרשת לך לך – היא פרשה שמחה. לאחר שתי פרשות שבהן נוחל ה' אכזבה מהתנהגותם של בני האדם, מגיע בפרשתנו אברהם אבינו, היהודי הראשון, וממלא את האויר באמונה ושמחה.

אברהם אבינו מורד בעבודת האלילים שעליה התחנך ומגלה שיש בעל בית לעולם, ה' יתברך! ה' אוהב את העולם, מטיב לכל ומשגיח בהשגחה פרטית על כל נברא ונברא. את הגלוי הזה לא שומר אברהם לעצמו. למה שלא כלם ידעו על כך? הוא מקדיש את חיו לפרסום אור האמונה בעולם כלו במסירות נפש.

מי שמאמין בה' ובוטח בו יודע שכל דבר שעובר עליו במהלך חיו הוא לטובתו, ולתכונה זו יש למורנו הבעל שם טוב הקדוש בנוי מענין: **מדת ההשתוות**.

לע"נ חיה שרה בת ר' משה ע"ה נכתב ע"י הרב שילה אופן.

פעם באחת החתנות נגש אדמו"ר הזקן אל הפדחן, ר' פינחס, ודרש ממנו שיאמר דברי בדיחות גם עליו. הפדחן נרתע. "לומר על הרבי? זה לא מכבד...". אבל הרבי התעקש, ולפדחן המכשור לא נותרה כל ברירה. הוא הרהר מעט ואז פתח את פיו:

"מה כל ההבדל, רבי, ביני לבינך? הרי כל מה שהספקתי ללמד בכל ימי חיי ואני יודע אותו – גם אתה הרבי ודאי יודע. לעמת זאת, כל מה שאתה לא יודע ונותר מעבר להשגתך – ודאי שגם אני הקטן אני יודע. אז מה ההבדל שבכל זאת נותר בינינו? מה שאתה, הרבי, יודע ואני לא יודע. נו, מה זה כבר לעמת מה שה' יתברך יודע?!" מספר שהרבי נהנה מאד מחריפות הדברים.

מה אני לומד מהספור הזה? שאמנם יכולים להיות הבדלים בין אנשים, ואפילו הבדלים גדולים ביותר, אבל ברגע שאני משוה את אותם השגים לקדוש ברוך הוא, לאין סוף אמת, מקבלים כל ההבדלים הקודמים קנה מדה אחד.

בו, כל אחד והכשרון שלו, אבל בכל זאת ההבדל בינינו די משמעותי. בחזרה מהמגרש החמאתי לו: "ירמי, כל הכבוד! איזה השגה!" "נו, זה שום דבר", הצטנע לו הבחור, "מה זה לעמת שיא העולם? הוא עומד על דקה ו-40 שניות!"

מה זה דלעת א"ן סיו?

מפירים את מופעי הלהטונים בחתנות? אלו שזורקים ותופסים בבת אחת אבוקות אש או שמרימים כסאות על השנים תוך כדי רקוד? אז בזמנים עברו (ויש גם כיום עוד מקומות כאלו) היו נוהגים לומר דברי בדיחות. פדחן מכשור הוא מי שמצליח לקלט היטב את תכונות בני משפחת החתן והכלה ולחרוז חרוזים שנונים ומשעשעים על דמותם ואפנים, ובכך לקרב בין המשפחות, וכמובן, לשמח את החתן והכלה.

גם בחתנות האדמו"רים ובני משפחתם היה רווח מנהג הפדחנות.

לֹאֵף וְאַלְפֵי קֶטָן וְגִדּוֹל

ה' יתברך גם הגדול ביותר וגם הקטן ביותר שונים ממש!

ועוד דבר הופך אצלי להיות שונה: ההרגשה שלי – אני מתחיל לקבל כל דבר בשלילה. אם אני מוצא ברחוב שטר של 20 ש, אני ודאי שמח ועליו, אבל מה יקרה אם אבדתי שטר כזה? באפן טבעי אני נעשה עצוב, מרגיש החמצה, חבל... אבל כפאשר אני זוכר את ה"שויתי", שה' נמצא תמיד מולי ובשבילי, אני יודע: הוא זה שהביא את השטר והוא זה שלקח אותו בחזרה. ה' נתן וה' לקח. אז כמה הם 20 שקלים פחות 20 שקלים? שונה "שויתי"! אני יכול להמשיך להיות שמח!

שנוזקה לשויות את ה' מולנו
ולהשתוות בפניו!
שבת שלום ומברך!
?

שני הספורים הקודמים עסקו בתחומים שונים: הראשון בכח גופני של מהירות ויפה, ואלו השני בכשרון רוחני, בהשגת חכמת התורה. בכל זאת ישנו מכנה משותף לשניהם – בשני המקרים התגמדו הפערים בין השנים מול מי שגדול מהם באפן משמעותי. הפער בריצה ביני לירמי מתגמד מול אלוף העולם בריצה, ואלו הפער בין שני יהודים בהשגת התורה לא רק מתגמד ביחס לה' יתברך, נותן התורה – הוא כלל אינו קיים. הרי חכמת ה' אינה נתנת כלל למדידה – ה' הוא אין סופי!

מלמד אותנו הפעל שם טוב ואומר שבדיוק כן עלינו – כל אחד ואחת מאתנו – להרגיש ביחס לזולתו. לא רק כלפי החבר שלי, אלא אפלו ביחס לתולעת קטנה שזוחלת על הקרקע. גם עליה אין לי באמת יתרון. ההבדלים בינינו אינם משמעותיים, כלנו ברואים קרוצי חמר. את הפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד" הוא מפרש כך: "שויתי" – הפונה הצבתי. עלי לשויות ולהציב

את ה' מולי בכל זמן. ומה יתחולל אצלי כתוצאה ממחשבה זו? הכל יתהפך בעיני להיות שונה. הרי מול

רדי ומדי

פאליסללס אפליס סאוכות פקריט פין פקעריס
מאופה אפית פפלמחללל אפנפס אפין? (אפ'אמטריא)

[פתרון החידה משבוע שעבר: אלה תולדות נח נח (992)
עולה 4 פעמים אברהם (248)]

כל יהודי הוא יהלום

אבל לא תמיד רואים זאת... לפעמים, כהורים וכמחנכים, מסתכלים על ילד או תלמיד וחושבים שאם אחרי כל כך הרבה מאמצי ליטוש עדיין לא רואים את היהלום – כנראה כבר לא יצא ממנו שום דבר. לפעמים, במיוחד בתקופת הבחירות, מסתכלים על בר-פלוגתא או על יריב פוליטי, מישהו הפוך ממני בדעותיו ובמעשיו, ומתקשים להאמין שמתחת לכל כך הרבה בוץ מסתתר יהלום.

כמו שסוחר יהלומים מוצלח הוא 'מבין' באבנים טובות, שלא נותן לאשליה החיצונית לתעתע בו, כך רועי ישראל, צדיקי הדורות, הם 'מבינים' בנשמות. הם מלמדים אותנו שלמרות כל התסכולים, האכזבות והקיסטרוגים – כל יהודי הוא באמת יהלום. "ועמך כלם צדיקים", "כל אחד מתוקן מחברו" וצריך להיות חכם "הלומד מכל אדם" – ומנקודת המוצא הזו אפשר לזהות את הטוב בכל אחד ולהתפלל מכל הלב שיחזור בתשובה וכך יסיר את הלכלוכים מהיהלום. גם בחינוך הדור הצעיר, צריך אמון ללא-גבול בטוב הצפון בלבם של כל ילד ובכך שהוא עתיד לצמוח לאדם גדול. לפעמים דווקא עידוד אמביציות שנראות חיצוניות ושליליות מצליח להוציא מהעלם הלא-מודע את הרצונות הטובים, לקרב אותם אל סף התודעה, ובסופו של דבר להוציא אותן מהכח אל הפועל. השיעור הפותח את החוברת – עם הנקודה המעובדת מתוכו – הוא מפגש עם שרות וחברות-כנסת העוסק השבוע באחדות ישראל ואהבת ישראל גם בתקופת בחירות ומדור פניני זהר מעמיק בסיפור חינוכי נפלא (רגע, אבל למי מצביעים בבחירות ביום שלישי? דפדפו למדור מענות ותשובות).

להצטרפות למפיצי נפלאות:

itiel@pnimi.org.il

bit.ly/niflaot-85

052-4295164 או סקרו:

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?
שלח דוא"ל: itiel@pnimi.org.il

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון:

073-3718719 – המספר פתוח לניידים כשרים